

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Komparace postavení prezidentů České republiky a Polské republiky

Comparison of the position of the Presidents of the Czech Republic and the
Republic of Poland

Natalie Tomková

Vedoucí práce: JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D.
Studijní program: Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání se sdruženým studiem základy
společenských věd se zaměřením na vzdělávání

2024

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Komparace postavení prezidentů České republiky a Polské republiky potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. července 2024

Natálie Tomková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce JUDr. Mgr. Michalu Urbanovi, Ph.D. za jeho rady a pomoc při konzultacích a vedení této práce. Dále bych ráda poděkovala i všem ostatním, kteří mi při práci této bakalářské práce poskytli svoji pomoc.

ABSTRAKT

Bakalářská práce *Komparace postavení prezidentů České republiky a Polské republiky* srovnává úřad prezidenta těchto dvou sousedících států. Práce nejprve popisuje základní typy politických systémů. Další část je rozdělena na dvě kapitoly, každá se věnuje prezidentovi jedné země. V těchto kapitolách je nejprve popsán historický vývoj prezidenta od 80. let 20. století. Následně je analyzována současná ústavní úprava prezidentské funkce, jeho pravomoci, vztah k ostatním složkám moci, způsobu volby prezidenta a odpovědnosti. V kapitole o českém prezidentu je dále zahrnuta proměna z nepřímé volby na volbu přímou. Důraz je také kladen na praktické dopady těchto kompetencí na politický systém a stabilitu obou zemí. Práce rovněž zahrnuje analýzu konkrétních případů z praxe, zda reflektují ústavní pořádek, nebo zda je tomu ve skutečnosti jinak. V rámci komparace se práce věnuje otázce, do jakého typu politického systému oba státy spadají. Dále jsou identifikovány klíčové rozdíly a podobnosti mezi českým a polským prezidentem, jako je například rozsah pravomocí ve vztahu k parlamentu a vládě, či role prezidenta v zahraniční politice. Tato komparativní studie přináší komplexní pohled na postavení prezidenta v České republice a Polské republice a nabízí hlubší porozumění jejich ústavním systémům a politickým dynamikám. Komparace dvou států může sloužit jako možný vzor pro následné určité změny.

KLÍČOVÁ SLOVA

Prezident, ústava, Polská republika, Česká republika, prezidentské pravomoci

ABSTRACT

Bachelor thesis Comparison of the position of the Presidents of the Czech Republic and the Republic of Poland compares the office of the President of these two neighbouring countries. The thesis first describes the basic types of political systems. The next part is divided into two chapters, each devoted to the president of one country. These chapters first describe the historical development of the president since the 1980s. Then, the current constitutional arrangements for the presidency, its powers, its relationship to the other branches of government, and the manner in which the president is elected and held accountable are analyzed. The chapter on the Czech president also covers the transformation from indirect to direct election. Emphasis is also placed on the practical implications of these powers on the political system and stability of both countries. The thesis also includes an analysis of specific cases from practice to see whether they reflect the constitutional order or whether this is in fact not the case. As part of the comparison, the thesis addresses the question of what type of political system both countries fall under, and key differences and similarities between the Czech and Polish presidents are identified, such as the scope of powers in relation to the parliament and the government, or the role of the president in foreign policy. This comparative study provides a comprehensive view of the position of the president in the Czech Republic and the Republic of Poland and offers a deeper understanding of their constitutional systems and political dynamics. The comparison of the two states can serve as a possible model for certain changes to follow.

KEYWORDS

President, constitution, Poland, Czech Republic, presidential powers

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. POLITICKÉ SYSTÉMY	4
1.1 PARLAMENTNÍ SYSTÉM	4
1.2 PREZIDENTSKÝ SYSTÉM.....	4
1.3 SEMIPREZIDENTSKÝ SYSTÉM.....	6
2. ČESKÁ REPUBLIKA	9
2.1 VÝVOJ ČESKÉ ÚSTAVY	9
2.2 PRAVOMOCI PREZIDENTA	10
2.2.1 <i>Vztah prezidenta k vládě</i>	11
2.2.2 <i>Vztah prezidenta k Parlamentu ČR</i>	12
2.2.3 <i>Vztah prezidenta k moci soudní</i>	14
2.2.4 <i>Ostatní pravomoci</i>	15
2.3 VOLBA PREZIDENTA ČR.....	18
2.3.1 <i>Nepřímá volba prezidenta</i>	18
2.3.2 <i>Přímá volba prezidenta</i>	19
2.4 ODPOVĚDNOST PREZIDENTA.....	22
2.5 PŘÍKLADY VÝKONU PRAVOMOCÍ.....	22
2.5.1 <i>Václav Havel</i>	23
2.5.2 <i>Václav Klaus</i>	25
3. POLSKÁ REPUBLIKA.....	27
3.1 VÝVOJ POLSKÉ ÚSTAVY OD 80. LET.....	27
3.2 FORMOVÁNÍ ÚŘADU PREZIDENTA V POLITICKÉM SYSTÉMU POLSKA	28
3.3 PRAVOMOCI PREZIDENTA	29
3.3.1 <i>Vztah prezidenta k vládě</i>	30
3.3.2 <i>Vztah prezidenta k Národnímu shromáždění</i>	32
3.3.3 <i>Vztah prezidenta k moci soudní</i>	33
3.3.4 <i>Ostatní pravomoci</i>	34
3.4 VOLBA PREZIDENTA POLSKA	35
3.5 ODPOVĚDNOST PREZIDENTA.....	36
3.6 PŘÍKLADY VÝKONU PRAVOMOCÍ.....	37
3.6.1 <i>Lech Wałęsa</i>	37
3.6.2 <i>Aleksander Kwaśniewski</i>	39
3.6.3 <i>Lech Kaczyński</i>	39
4. KOMPARACE.....	42
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
PRAMENY.....	54
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	55

Úvod

Tématem této bakalářské práce je porovnání pravomocí a postavení prezidenta v České republice a Polské republice. Hlava státu sehrává důležitou roli v moci výkonné a ve vztahu k dalším složkám moci. Významnou rolí prezidenta je jeho reprezentace státu. Český a polský stát existují už po mnoho století, sdílí spolu hranice a spolupracují v rámci několika mezinárodních organizací. Ve 20. století si oba státy prošly svým specifickým vývojem, který měl vliv na jejich dnešní podobu. Z těchto důvodů je zajímavé oba prezidenty porovnat.

Téma práce je relevantní z toho důvodu, že úřad prezidenta je jedním z pilířů demokratické republiky a prezident může skrze své pravomoci ovlivňovat politickou stabilitu a efektivitu vládnutí. Sledování vývoje prezidentského úřadu dále umožňuje lépe chápat změny politického prostředí. Nyní je v obou zemích prezident volen přímou volbou a prezidentské volby patří mezi ty s nejvyšší volební účastí. V České republice zatím volební účast stoupá v každých volbách a k posledním jich přišlo kolem 70 %, tudíž i skrze volbu určitého kandidáta můžeme sledovat směřování mínění k úřadu hlavy státu.

Komparovat úřad českého prezidenta s jeho polským protějškem je důležité, protože se jedná o sousedící země, které prošly transformací z totalitních režimů k demokraciím, ale poté se vyvíjely jiným směrem. Můžeme vidět, jak rozdílný vývoj ovlivnil ústavní rámec a postavení hlavy státu. Na počátku 90. let se o Polsku dalo bez pochyby hovořit jako o poloprezidentském systému, avšak později se pozice prezidenta začala proměňovat. Česká republika byla v 90. letech čistě parlamentním systémem, nicméně také docházelo k otázkám změny úřadu prezidenta. Dodnes se v obou státech klade otázka, zda by se měly, či naopak neměly, posílit prezidentovy pravomoci. Také porovnávání úřadu prezidenta dvou států může poskytnout poznatky pro možnou reformu a zlepšení politických systémů. Analýza toho, co funguje nebo nefunguje v jedné zemi mohou zákonodárci využít pro případné ústavní změny.

V roce 1918 se oba státy staly republikou a dále se vyvíjely svým způsobem, který ovlivnil jejich pozdější formu. I když bylo Polsko do počátku 2. světové války formálně republikou, tak od roku 1926 procházel stát tzv. sanací, kdy stát směřoval k autoritativnímu režimu Jozéfa Piłsudského. Za druhé světové války bylo Polsko okupované a po skončení války se k moci dostala komunistická strana. V 50. letech došlo ke zrušení prezidentského úřadu a až do roku 1989 nemělo Polsko prezidenta. V roce 1989 udělala komunistická strana některé

ústupky, včetně znovuzavedení úřadu prezidenta, načež byl zvolen Wojciech Jaruzelski. Po něm se prezidentem stal Lech Wałęsa, s ním započal přechod k demokracii a pravomoci hlavy státu byly rozšířeny. Český stát také započal období demokracie v roce 1918. V tomto roce vznikla samostatná Československá republika patřící československému národu, založená na parlamentním systému, která měla trvání až do roku 1938. Stejně jako Polsko, bylo i Československo v období druhé světové války okupováno. Po válce se zanedlouho k moci dostala komunistická strana a vznikla nová forma Československého státu, tentokrát s národem českým a slovenským. Úřad prezidenta byl zachován a později se z unitárního státu stala federace, která měla krátké trvání i po sametové revoluci. Tradice parlamentního systému se udržela i po roce 1989 a následně po roce 1993, kdy vznikla samostatná Česká republika. Prvním prezidentem samostatného českého státu se stal Václav Havel. Nicméně na rozdíl od polského protějšku neměl tak rozšířené pravomoci a ani nebyl volen lidem, ale Parlamentem.

Práce je primárně zaměřena na pravomoci jmenovací, které představují jeden z nejdůležitějších nástrojů hlavy státu, dále na jeho pozici v legislativním procesu, jeho odpovědnost a způsob volby. Cílem práce není podrobně analyzovat využívání všech prezidentských pravomocí a detailní popis pravomocí majících spíše symbolický a ceremoniální charakter, proto tyto pravomoci pouze nastíním. Cílem práce je provést analýzu vybraných pravomocí prezidenta České republiky a prezidenta Polské republiky, nastínit využití určitých pravomocí v praxi a na základě vypsání informací provést vzájemnou komparaci.

Mezi mé výzkumné otázky patří: Jaké jsou pravomoci obou prezidentů? Jaké jsou jejich vztahy k jednotlivým složkám moci? Jak vybraní prezidenti využívali své pravomoci a snažili se jít za hranici ústavou daných pravomocí? V čem jsou jejich pravomoci stejné, a naopak v čem se liší? Je pozice jednoho prezidenta silnější nežli toho druhého?

První část práce stručně popisuje základní teoretické koncepce politických systémů, abych mohla lépe zařadit český a polský systém. Druhá část je rozdělena do dvou celků: Česká republika a Polská republika, ve kterých je pojednáno o zakotvení hlavy státu v ústavních systémech těchto dvou zemí. Dále dochází k analýze vybraných prezidentských pravomocí a jejich využívání v praxi. Poslední část práce se věnuje komparaci postavení prezidentů obou zkoumaných zemí. Získané poznatky jsou komparovány s cílem nalézt shodné a rozdílné znaky. Následně jsou shrnuty zjištěné poznatky a výsledky komparace.

V této práci jsem využívala primárních pramenů, hlavně ústav obou zemí a dále jednotlivých zákonů. Rovněž je práce založena na studiu odborné literatury, jež se zabývá zkoumanou materií. Využívala jsem rovněž cizojazyčnou literaturu a při zpracování informací z nich jsem kromě svých znalostí využívala i překladač *DeepL*.

1. POLITICKÉ SYSTÉMY

1.1 Parlamentní systém

Parlamentní systém má kořeny už v 18. století ve Velké Británii, kde větší podíl na moci získává parlament i vláda, která již neslouží jako poradní orgán krále, nýbrž je odpovědná parlamentu. Panovník ztrácí svoji převahu a jeho pravomoci se redukuje a staví ho do pozice formální hlavy státu.¹

Z anglické tradice vychází, že nelze vinit krále ze špatného vládnutí, avšak vládu ano. Ta má tzv. kolektivní odpovědnost, což znamená, že jednotliví ministři se shodují jako celek a jako celek pak vláda odpovídá za svá rozhodnutí před parlamentem. Když je ministr zároveň i poslancem, měl by se v parlamentu rozhodovat tak, jak se usnesla vláda. Významný vliv na jmenování ministrů má premiér, který je navrhuje a má vliv i na jejich setrvání ve funkci. Když nastane situace, kdy vláda přijde o důvěru parlamentu, může parlament hlasovat o její nedůvěře. Pokud to odhlasují, musí odstoupit. Jestliže odstoupí předseda vlády, odstoupí i celá vláda.² Existuje také možnost, aby výkonná moc ukončila funkční období parlamentu, ale může vyvolat jeho rozpuštění až po splnění určitých kritérií.^{3 4}

V tomto systému může být hlava státu volená nebo nevolená (úřad tedy získává dědičně). Hlava státu jmenuje předsedu vlády, neboť je zvykem, že respektuje výsledky voleb a jmenuje předsedou vlády lídra politické strany či koalice, která vyhrála volby do parlamentu. Za akty hlavy státu je odpovědná vláda, proto je v mnoha případech potřebné, aby akt hlavy státu byl kontrasignován premiérem či jiným členem vlády.⁵

1.2 Prezidentský systém

Do kontrastu s parlamentním systémem se staví prezidentský systém, který se poprvé rozvinul ve Spojených státech amerických. V tomto systému má prezident silné postavení, je omezován zákonodárnou mocí, ale dominuje exekutivě a disponuje i nástroji, kterými může

¹ HLOUŠEK, Vít; KOPEČEK, Lubomír a ŠEDO, Jakub. *Politické systémy*. 2. aktualizované vydání. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. ISBN 978-80-7485-150-6. s. 80.

² RESCHOVÁ, Jana; KINDLOVÁ, Miluše; GRINC, Jan; PREUSS, Ondřej a ANTOŠ, Marek. *Státověda: stát, jednotlivce, konstitucionalismus*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7552-695-3. s. 271.

³ Vždy tomu tak není, například v Norsku je parlament ústavně nerozpustitelný, nebo tato pravomoc přísluší jen zákonodárnému orgánu, jako je tomu v Izraeli.

⁴ HLOUŠEK, KOPEČEK, ŠEDO, 2018. s. 81.

⁵ RESCHOVÁ a kol., 2019. s. 271–272.

zamezit přijetí zákonů. Spojené státy americké se dále staly vzorem pro prezidentský systém. U prezidentského systému je exekutiva striktně oddělena od legislativy, na rozdíl od parlamentního systému, který je založen na spolupráci obou složek. Funkční období obou složek moci je pevně dané, prezident nepotřebuje podporu parlamentu, exekutiva nemá pravomoc zkrátit funkční období legislativy.⁶

Prezident je volený, tudíž je vázaný důvěrou voličů, na rozdíl od monarchy nebo prezidenta voleného zákonodárným sborem. Prezident sám nadržuje v rukou moc výkonnou, ale je tím, kdo jmenuje všechny ministry nezávisle na shodě s další osobou. Pouze jemu jsou ostatní členové kabinetu odpovědní. Avšak prezident neurčuje libovolně počet a skladbu ministerstev, to je dané zákonem. Je omezen v některých případech jmenování dalších státních činitelů, například když jmenuje státní tajemníky, potřebuje souhlas Senátu. Také je možné zbavit prezidenta jeho funkce na základě tzv. impeachmentu, soudního řízení o závažném ústavním deliktu.

Americký Kongres je na prezidentovi nezávislý, nemůže být rozpuštěn prezidentem, až na výjimečné situace. Prezident ani členové jeho kabinetu nemohou vystupovat v Kongresu. Prezident může svolat jednání komory Kongresu jen v případě, když přednáší každoroční poselství.

Prezidentská forma vlády byla navržena s cílem bránit zneužití moci jakoukoliv institucí. Tento systém je úspěšný v případě, že je ve státě respektována ústavní logika principu oddělených mocí, kdy je soudnictví dostatečně nezávislé a úřad prezidenta není zneužíván jako forma vůdcovství či personalizovaného prezidencialismu. Nicméně na některých příkladech v Jižní Americe můžeme vidět, že přijetí tohoto modelu nebylo úspěšné a způsobilo zhroucení institucionální struktury této formy vlády.⁷

Dalším rozdílem obou systémů je význam přímé a nepřímé legitimacy výkonné moci. V parlamentním systému občané volí moc zákonodárnou, ze které poté vzejde i moc výkonná. Naopak v prezidentském systému jsou zdroje legitimacy oddělené, tedy občané volí legislativu a zvláště volí prezidenta, který následně jmenuje ministry.⁸

⁶ HLOUŠEK, KOPEČEK, ŠEDO, 2018. s. 81.

⁷ RESCHOVÁ a kol., 2019. s. 275–278.

⁸ HLOUŠEK, KOPEČEK, ŠEDO, 2018. s. 82.

1.3 Semiprezidentský systém

Jak už název napovídá, tento systém kombinuje prvky prezidentského a parlamentního systému. Autorem termínu se stal Maurice Duverger, který tímto popsal zavedený systém vlády v období páté Francouzské republiky.⁹

Maurice Duverger pojímal semiprezidencialismus jako střídání fáze parlamentarismu a prezidencialismu a záleží, jestli se prezident opírá o loajální většinu v parlamentu, nebo má pouze formální pravomoci a nemůže se opřít o parlamentní většinu. M. Duverger uvedl, že můžeme hovořit o poloprezidentském systému, pokud v sobě ústava zahrnuje tři prvky:

- 1) prezident je volen na základě všeobecného volebního práva,
- 2) prezident disponuje poměrně významnými pravomocemi,
- 3) prezident má vedle sebe předsedu vlády a ministry, kteří disponují výkonnou a vládní mocí a zůstávají ve funkci, pokud jim parlament nevysloví svůj nesouhlas.¹⁰

Steven D. Roper se ve svém článku z velké části věnuje charakteristice Matthewa S. Shugarta a Johna Careyho, kteří hodnotí Duvergerovu charakteristiku jako příliš širokou. Proto upřesnili tento pojem, aby dokázali zdůraznit rozdíly mezi jednotlivými poloprezidentskými systémy. Jejich klasifikace se zakládá na rozložení moci mezi dva činitele výkonné moci, mezi prezidenta a premiéra. Systém, kde má větší pravomoci premiér, označují za *premiérsko-prezidentský režim*, zatímco systém, kde má více pravomocí prezident, nazývají jako *prezidentsko-parlamentní režim*. Premiérsko-prezidentský režim vykazuje Duvergerovy obecné charakteristiky poloprezidentského režimu, prezident nemá jen legislativní pravomoci, může mít významné nelegislativní pravomoci, jako například formování vlády. Nicméně prezident nemá právo jednostranně odvolat ministry, kteří mají důvěru parlamentu (na rozdíl od režimu prezidentsko-parlamentního).

Jak už bylo naznačeno předtím, Shugart a Carey tvrdí, že existují dva rozměry prezidentské moci, legislativní a nelegislativní. Legislativní rozměr představuje právo veta, pravomoc vydávat předpisy, vyhrazené oblasti politiky, rozpočtové pravomoci a právo

⁹ ROPER, Steven D. Are All Semipresidential Regimes the Same? A Comparison of Premier-Presidential Regimes. *Comparative Politics*. 2002, roč. 34, č. 3, s. 253.

¹⁰ DUVERGER, Maurice. A New Political System Model: Semi-Presidential Government. *European Journal of Political Research*. 1980, roč. 8, č. 2, s. 166.

navrhovat referenda. Nelegislativní rozměr zahrnuje sestavování a odvolávání vlády, vyslovování nedůvěry a rozpouštění parlamentu.

Roper dále popisuje Shugartovu a Careyho stupnici hodnotící prezidentské pravomoci. Tato stupnice přiděluje skóre od 0 do 4 v závislosti na síle prezidentských pravomocí. Tam, kde je prezidentská moc nejvyšší, je skóre 4 a pokud nemá žádnou moc, hodnotí to číslem 0. Oba rozměry se poté dají sečíst, čímž se získá celkový ukazatel. Roper stupnici hodnotí jako problematickou, protože ukazuje stejnou váhu pro oba rozměry a není možné bodovat některá ústavní ustanovení. Proto velkou část stupnice převzal, avšak poupravil ji a aplikoval na některé premiérsko-prezidentské režimy. Pro účel bakalářské práce budu zmiňovat pouze skóre týkající se Polska.

Prvně popisoval legislativní pravomoci. I když prezident může využívat legislativních pravomocí, neznamena to, že je využije. Jednou z kompetencí je právo veta a číselná hodnota byla stanovena na základě toho, jakým způsobem může být veto přehlasováno. Polsko získalo číslo 2, protože k přehlasování prezidentova veta stačí třípětinová většina poslanců. Dalším hodnoceným prvkem bylo právo vydávat dekrety, a to v závislosti na tom, jak moc je prezident omezován v jejich vydávání. V tomto hodnocení Polsko získalo číslo 1, protože má prezident pravomoc vydávat dekrety s omezenou platností. Poslední je právo navrhnout referenda, u tohoto práva záleží, jak moc je v tomto prezident omezován. Polský prezident dostal skóre 0, protože právo podávat návrh na referendum je omezeno určitými podmínkami.

V rámci nelegislativního rozměru se prvně věnoval ustavování vlády na základě toho, jestli je na někom závislý při jmenování kabinetu. Polsko získalo skóre 1, protože sám jmenuje pouze premiéra, který následně nominuje ostatní ministry. U odvolávání vlády Polsko získalo 0, protože vládu odvolává Parlament. Větší právo má v rozpouštění Parlamentu. Tam Polsko získalo číslo 4, protože prezident může rozpustit Parlament bez omezení.

Tento typ výzkumu je často vystaven kritice z toho důvodu, že ústavní moc a skutečná moc se značně liší.¹¹

Giovanni Sartori kritizuje Shugartovo a Careyho rozlišení poloprezidentského systému na dva typy zřízení. Argumentuje tím, že tomuto rozdělení se vymyká Francie, prototyp poloprezidentského systému, protože převaha přechází z prezidenta na premiéra a naopak. Dále

¹¹ ROPER, 2002. s. 253–261.

zpochybňuje Shugartovo a Careyho zařazení Islandu a Rakouska do poloprezidentských systémů (stejně jako u Duvergera), protože i když mají prezidenti významné pravomoci zakotvené v ústavě, realita tomu neodpovídá. Třetí výhradu má proti jejich prezidentsko-parlamentní kategorii, protože se stává prázdnou třídou, které chybí obsah.¹²

Sartori zdůrazňuje, že smíšená forma systému je složitější než forma čistá. Poloprezidentský systém charakterizuje následovně:

- 1) prezident je volen všelidovou volbou (přímo či nepřímo) na pevně dané funkční období,
- 2) hlava státu sdílí exekutivní moc s premiérem, což vytváří strukturu duální autority, jíž vymezují tři kritéria:
 - a. prezident je nezávislý na parlamentu, není však oprávněn vládnout sám či přímo, a jeho vůle proto musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí,
 - b. premiér a jeho kabinet naopak představují instituce nezávislé na prezidentovi v tom, že jsou závislé buď na důvěře, nebo na nedůvěře parlamentu (nebo na obojím) a v obou případech potřebují podporu parlamentní většiny,
 - c. duální struktura autority poloprezidentského systému umožňuje různé vyvažování a také přesouvání mocenské převahy uvnitř exekutivy, to však pod přísnou podmínkou, že trvá „potenciál autonomie“ každé složky exekutivy.¹³

¹² SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. 2. vyd. Přeložil Jana OGROCKÁ. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-80-7419-048-3. s. 140–141.

¹³ Tamtéž, s. 140.

2. ČESKÁ REPUBLIKA

2.1 Vývoj české ústavy

Na podzim roku 1989 započala sametová revoluce, která měla za následek ukončení vlády vedoucí strany KSČ. Ústava z roku 1960 a ústavní zákon o československé federaci z roku 1968 procházely v rozsáhlé míře novelizací a vznikaly další zákony, které vedly k postupnému ustavení demokracie. V roce 1990 došlo k volbám do národních rad a Federálního shromáždění, předpokládalo se, že tyto zákonodárné orgány přijmou novou federální ústavu a republikové ústavy, jenže očekávání se nenaplnilo. Obě národní rady postupně započaly s přijímáním ústavních zákonů týkajících se problematiky jednotlivých republik.¹⁴

Ve volbách do zákonodárných orgánů v roce 1992 zvítězila v českých zemích koalice Občanské demokratické strany a Křesťanskodemokratické strany (ODS/KDS), na Slovensku Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS).¹⁵ Jednání mezi ODS a HZDS vedla ke konci federace. Příčinou nebylo přání občanů, neboť nedošlo ani k referendu, nýbrž rozdílná identita národa a vytvoření dvou autonomních stranických systémů, které nebyly s to kompromisu. Byly odmítnuty i návrhy na vytvoření konfederace nebo unie.¹⁶ Dne 25. 11. 1992 přijalo Federální shromáždění ústavní zákon č. 542/1992 Sb. o zániku České a Slovenské federativní republiky ke dni 31. 12. 1992.¹⁷

Vládní a poslanecké komise začaly v červenci 1992 pracovat na Ústavě samostatné České republiky. Vzorovým dokumentem se stala ústavní listina z roku 1920, avšak ohledně úřadu prezidenta republiky se inspirovaly jen zčásti.¹⁸ Dne 16. prosince 1992 přijala Česká národní rada Ústavu České republiky, která nabyla účinnosti 1. 1. 1993.¹⁹

¹⁴ ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 2. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3058-5. s. 159.

¹⁵ VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-893-7. s. 154.

¹⁶ Tamtéž, s. 160–165.

¹⁷ ZIMEK, 2003. s. 160.

¹⁸ KYSELA, Jan. Prezident republiky v ústavním systému ČR – perspektiva ústavněprávní. In: NOVÁK, Miroslav a BRUNCLÍK, Miloš (ed.). *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech – Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, 2008, s. 235–262. ISBN 978-80-7363-179-6. s. 236.

¹⁹ Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky.

2.2 Pravomoci prezidenta

Ústava z roku 1993 se věnuje kompetencím prezidenta v hlavě třetí, kde je prezident zařazen do moci výkonné. Existují však i jiné teoretické koncepce zařazení prezidenta. Peter Kresák navázal na myšlenky Bagehota a Redsloba a odděluje hlavu státu od moci výkonné. Zmínění považují hlavu státu za „moc neutrální“, jež by měla být chápána jako zvláštní složka umožňující řešit případné konflikty mezi výkonnou a zákonodárnou mocí. Toto pojetí apeluje na to, aby hlava státu byla i v oblasti politické neutrální, což je však často neslučitelné s povahou prezidentského úřadu.²⁰ Prezident může být členem politické strany, je politickým činitelem a ke svému zvolení využívá podporu politických stran, ať už se prezident volí v přímé či nepřímé volbě.²¹

Prezident uděluje a propůjčuje státní vyznamenání,²² tento akt podléhá kontrasignaci, nicméně povětšinou premiéři respektují rozhodnutí prezidenta. Taktéž uděluje milost a amnestii. V období mezi lety 1989 až 1992 byly vyhlášeny tři amnestie, jedna v prosinci 1989 a dvě v roce 1990. V období České republiky byly vyhlášeny zatím celkem tři amnestie, a to v roce 1993, 1998 a 2013.²³ Prezident má k dispozici svoji Kancelář, jež mu pomáhá s výkonem pravomocí, protokolárními povinnostmi, veřejnou činností a zajišťuje obstarávání věcí spojených s ústavními zákony a zákony.²⁴ Jmenuje a odvolává okruh vedoucích pracovníků a stanovuje vnitřní organizaci.²⁵

Pokud by chtěl prezident abdikovat, předkládá svou abdikaci předsedovi Senátu.²⁶ Abdikaci nelze vzít zpět, a jestliže se bývalý prezident rozhodne zůstat ve funkci po abdikaci, je to právně možné pouze v tom případě, že se abdikace považuje za neúčinnou od počátku (nulitní). Jedná se o situaci, kdy prezident abdikoval proti své svobodné vůli, například byl donucen hrozbou násilí.²⁷

²⁰ KOUDELKA, Zdeněk. Vztah prezidenta a vlády v oblasti jmenování. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 169–178. ISBN 978-80-210-4520-0. s. 169

²¹ Tamtéž, s. 171.

²² Čl. 63 odst. 1 písm. h) Ústavy.

²³ KOUDELKA, Zdeněk. *Prezident republiky*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Teoretik. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-126-7. s. 226–227.

²⁴ § 2 odst. 1 zákona č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky.

²⁵ § 4 odst. 2 zákona č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky.

²⁶ Čl. 61 Ústavy.

²⁷ KOUDELKA, 2018. s. 73.

2.2.1 Vztah prezidenta k vládě

Moc výkonná je založena na dualismu, který staví na principu spolupráce. Někdy by tato spolupráce mohla vést ke sporům, ty jsou však podstatou dělby moci. Spor by měl být ústavně vyřešen a neměl by přerůst v ústavní krizi. Ačkoli některé prezidentovy akty musí být spolupodepsány členem vlády, neznamená to, že je prezident vládě podřízen. Předseda vlády může prezidentovi znemožnit určité jednání, ale nemůže ho donutit k určitému jednání. Spolupodpis slouží k potvrzení aktu hlavy státu, nikoli k jeho podrobení vládě.²⁸ Výčet rozhodnutí vyžadujících kontrasignaci je obsažen v čl. 63 Ústavy.

Podle čl. 68 odst. 2 Ústavy má prezident republiky úplnou volnost ve jmenování premiéra, nicméně v praxi většinou přihlíží k politické situaci. Na návrh předsedy vlády jmenuje další členy vlády. Může ale návrh předsedy vlády odmítnout a požadovat nový. Pochopitelně je jeho míra zásahů omezena rizikem, že při nepřijetí návrhů předseda podá demisi a spor může eskalovat v konflikt prezidenta s parlamentní většinou. Zdeněk Koudelka píše, že prezidentova možnost odmítnout návrh na jmenování ministra je podstatou parlamentní demokracie, protože by pak tento návrh znamenal spíše rozkaz a těmi není prezident vázán. Existence vlády stojí na jmenování hlavou státu a vyslovení důvěry Parlamentem. Kdyby při tom prezident nemohl mít žádný projev vlastní vůle, vláda by byla závislá pouze na Parlamentu a nejednalo by se o parlamentní demokracii, nýbrž o vládu shromáždění.²⁹ Jiného názoru je Jan Kysela, který tvrdí, že pokud nenastane výjimečná situace, například odsouzení kandidáta v nějakém trestním procesu, nemůže prezident odmítnout jmenovat některého z navrhovaných ministrů.³⁰ Zda se jedná o prezidentovo právo odmítnout premiérovo návrh ministra je otázkou, na které se právníci a politologové neshodují jednotně.

Když se sestaví vláda, musí do 30 dnů předstoupit před Poslaneckou sněmovnu a požádat ji o vyslovení důvěry. Nestane-li se tak, proces jmenování se opakuje stejným způsobem. Jestliže ani napodruhé vláda nezíská důvěru, jmenuje prezident republiky předsedu vlády na návrh předsedy Poslanecké sněmovny.³¹

²⁸ KOUDELKA, 2008. s. 170–171.

²⁹ Tamtéž, s. 172–173.

³⁰ KROC, Vladimír. *Pokud neexistuje žádná právní překážka, prezident nemůže odmítnout jmenovat ministra, tvrdí ústavní právník Kysela*. Online. Český rozhlas. 2021. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/pokud-neexistuje-zadna-pravni-prekazka-prezident-nemuze-odmitnout-jmenovat-8637984>. [cit. 2024-06-30].

³¹ Čl. 68 odst. 2 a 3 Ústavy.

Ve čl. 73 Ústavy je stanoveno, že „*Předseda vlády podává demisi do rukou prezidenta republiky.*“ Pokud se vláda rozhodne podat demisi, či se jednotliví členové vlády rozhodnou podat demisi prostřednictvím premiéra, prezident nemusí přijmout jejich demisi. Právo prezidenta nepřijmout v tomto případě demisi může napomocť blokovat vládní krizi. Na druhou stranu prezident nemá možnost odmítnout demisi v případě, že Poslanecká sněmovna vyslovila nedůvěru nebo odmítla žádost o vyslovení důvěry. Kdyby nastala situace, ve které vláda nepodá demisi, je prezident podle čl. 75 Ústavy povinen ji odvolat. Dále prezident musí odvolat člena vlády, pokud o to požádal předseda vlády. V Ústavě není stanovena lhůta pro žádou z těchto situací, ale vyplývá z toho, že by se tak mělo stát co nejdříve.³² Než se jmenuje nová vláda, pověřuje vládu, od které přijal demisi, aby prozatímně vykonávala své funkce.³³ Kdyby zároveň nastaly důvody k rozpuštění Sněmovny, může taková vláda vykonávat svou funkci až do jmenování vlády nové po volbách do Poslanecké sněmovny.³⁴

Podle čl. 64 Ústavy má prezident nárok účastnit se schůzí vlády, vyžádat si od ní nebo jejích členů zprávy a projednávat s nimi otázky patřící do jejich působnosti. Stejně tak se může účastnit schůzí obou komor Parlamentu, jejich výborů a komisí.

2.2.2. Vztah prezidenta k Parlamentu ČR

Prezident vyhlašuje volby do obou komor Parlamentu.³⁵ Svolává zasedání Poslanecké sněmovny tak, aby zasedání započalo nejpozději 30. den po dni voleb. Pokud ji nesvolá, Sněmovna se sejde 30. den po dni voleb sama. Dále má pravomoc požádat předsedu Poslanecké sněmovny nebo Senátu o svolání komory ke schůzi i v době přerušení zasedání.³⁶ Prezident má právo rozpustit Poslaneckou sněmovnu, jestliže:

- a) „*Poslanecká sněmovna nevyslovila důvěru nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh předsedy Poslanecké sněmovny,*
- b) *Poslanecká sněmovna se neusnese do tří měsíců o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním spojila vláda otázku důvěry,*

³² GERLOCH, Aleš. K problematice postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky de constitutione lata a de constitutione ferenda. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 35–41. ISBN 978-80-210-4520-0. s. 36–37.

³³ Čl. 62 písm. d) Ústavy.

³⁴ KOUDELKA, 2018. s. 197.

³⁵ Čl. 63 odst. 1 písm. f) Ústavy.

³⁶ Čl. 34 Ústavy.

- c) *zasedání Poslanecké sněmovny bylo přerušeno po dobu delší, než je přípustné*³⁷,
- d) *Poslanecká sněmovna nebyla po dobu delší tří měsíců způsobilá se usnášet, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolána ke schůzi.*“³⁸

Prezident Poslaneckou sněmovnu rozpustí, pokud se k tomu Sněmovna usnese. Nelze ji ale rozpustit tři měsíce před skončením jejího volebního období.³⁹

V našem ústavním systému nemá prezident zákonodárnou iniciativu. Přesto může předkládat podněty k nové úpravě zákonů ve svých projevech na schůzi Poslanecké sněmovny nebo Senátu, ba i na schůzi vlády.⁴⁰ Do zákonodárného procesu může zasáhnout uplatněním odkladného veta. Když Parlament přijme návrh zákona, má prezident právo jej s odůvodněním do 15 dnů vrátit Poslanecké sněmovně. Ta poté znova hlasuje. Prezidentovo veto je přehlasované, jestliže návrh zákona odhlasuje nadpoloviční většina všech poslanců. Prezident nemá právo vetovat ústavní zákon.⁴¹ Dále nelze veto uplatnit na zákon přijatý ve zkráceném jednání v době válečného stavu a stavu ohrožení.⁴²

Nevýhodou je, že prezident nemůže vetovat část návrhu zákona a přiložit konkrétní připomínku na změnu, může vetovat pouze celý zákon. Takže pokud má výhradu k nějakému ustanovení a vetuje návrh zákona, může tak ohrozit celý zákon.⁴³ Další oslabení prezidentova veta dokazuje i fakt, že o vráceném zákonu rozhoduje jen Poslanecká sněmovna, a ne i Senát, tudíž ho snadněji přehlasuje, protože k tomu stáčí souhlas pouze části Parlamentu.

Za určité situace se z veta suspensivního stane de facto veto absolutní. Může se tak stát na konci volebního období Poslanecké sněmovny, pro kterou platí zásada diskontinuity v zákonodárné činnosti. To znamená, že nová Sněmovna nemůže pokračovat ve schvalování návrhu zákona, který byl podán předchozí Sněmovnou. Pokud tedy prezident vetuje zákon před koncem volebního období Poslanecké sněmovny a ta ho nestihne přehlasovat, stává se jeho veto absolutním, protože nemůže být překonáno.⁴⁴

³⁷ Podle § 21 odst. 2 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů nesmí celková doba překročit 120 dní.

³⁸ Čl. 35 odst. 1 Ústavy.

³⁹ Čl. 35 odst. 2 a 3 Ústavy.

⁴⁰ KOUDELKA, 2018. s. 154.

⁴¹ Čl. 50 Ústavy.

⁴² Čl. 8 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

⁴³ KOUDELKA, 2018. s. 162.

⁴⁴ Tamtéž, s. 165.

Usnese-li se Parlament, že prezident nemůže ze závažných důvodů vykonávat svůj úřad, je zbaven výkonu svých pravomocí, které se přenáší na předsedu Poslanecké sněmovny a předsedu vlády. V případě, že dojde k uvolnění úřadu prezidenta republiky v době rozpuštění Poslanecké sněmovny, přebírá výkon jeho pravomocí předseda Senátu.⁴⁵ Prezident je oprávněn se proti tomuto usnesení obrátit na Ústavní soud, aby ho zrušil. Na podání návrhu má 10 dní od okamžiku, kdy podle usnesení Parlamentu nemůže vykonávat svůj úřad. Prezident má možnost vzít zpět svůj návrh na zrušení usnesení do okamžiku, než se Ústavní soud odebere k závěrečné poradě. V takovém případě se řízení ukončí. Soud dále může pozastavit výkon pravomocí podle čl. 66 Ústavy. Pokud Ústavní soud shledá, že neexistovaly dostatečné důvody, aby byl prezident zbaven výkonu svých pravomocí, jsou přesto všechny úkony provedené v jeho zastoupení nadále platné.⁴⁶

2.2.3 Vztah prezidenta k moci soudní

Prezident jmenuje značnou část moci soudní. Se souhlasem Senátu jmenuje všechny soudce Ústavního soudu, předsedu a místopředsedy Ústavního soudu na 10 let. Dále jmenuje předsedu a místopředsedu Nejvyššího soudu a tento akt nepodléhá kontrasignaci stejně jako předešlá pravomoc.⁴⁷ Rovněž jmenuje soudce všech obecných soudů⁴⁸ a předsedu a místopředsedu Nejvyššího správního soudu⁴⁹, avšak tyto akty podléhají kontrasignaci.

Z jmenování členů Ústavního soudu můžeme usuzovat, že je jeho pozice v této souvislosti poměrně silná v porovnání například s Francií nebo Itálií, kde prezident jmenuje jen třetinu soudců. Tudíž slouží-li prezident dvě za sebou jdoucí období, obmění celý Ústavní soud a při výběru je omezován pouze Senátem, přičemž stačí, aby souhlas pro kandidáta vyslovilo 14 senátorů.⁵⁰ Je důležité mít na paměti, že se jedná o minimální počet senátorů potřebných k odsouhlasení kandidáta, ve skutečnosti bude pravděpodobně u takto významné věci hlasovat více senátorů. Ostatní soudce působící na soudech v České republice jmenuje s kontrasignací.

⁴⁵ Čl. 66 Ústavy.

⁴⁶ § 109–116 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

⁴⁷ KLÍMA, Karel. Prezident České republiky v komparativním pohledu (několik vybraných pohledů). In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 16–23. ISBN 978-80-210-4520-0. s. 20.

⁴⁸ Čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy.

⁴⁹ § 13 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

⁵⁰ WAGNEROVÁ, Eliška. Prezident republiky a Ústavní soud. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 97–109. ISBN 978-80-210-4520-0. s. 102–103.

V roce 2005 prezident odmítl jmenovat do funkce soudce některé justiční čekatele. Poté došlo k diskusi, zda má prezident právo odmítnout návrh na soudce. Objevily se názory, že buď justiční čekatelé nemusí být jmenováni soudci, nebo by je prezident měl jmenovat, pokud splňují zákonem stanovené požadavky a není pochybnost o splnění podmínek zákona čekatelem.⁵¹ Vladimír Sládeček se k tomu vyjadřuje tak, že „není však zřejmě možné považovat za jeho povinnost jmenovat všechny osoby, navržené vládou“, a přiklání se k původnímu rozhodnutí Městského soudu v Praze, že subjektivní veřejné právo na jmenování do funkce soudce není zaručené.⁵²

Jedno z nejdůležitějších oprávnění je právo prezidenta podávat návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení.⁵³ Prezident je též oprávněným návrhovatelem v řízení o souladu mezinárodních smluv s ústavními zákony.⁵⁴

2.2.4 Ostatní pravomoci

Prezident jmenuje členy Bankovní rady České národní banky, jejího guvernéra a viceguvernéry. Jmenování členů Bankovní rady nepodléhá kontrasignaci, ale jelikož jmenování guvernéra a viceguvernéřů je pravomoc dána obyčejným zákonem o České národní bance, znamená to, že by měla podléhat kontrasignaci. Tato nesrovnalost se stala předmětem sporu premiéra Miloše Zemana s prezidentem Václavem Havlem v roce 2000. Ústavní soud nakonec rozhodl, že se jedná o nekontrasigovanou pravomoc.⁵⁵ Tím, že jmenování těchto postů nevyžaduje kontrasignaci, je tento sektor „chráněn“ před vlivem vlády na cenová a měnová opatření.⁵⁶ Další prezidentova jmenovací pravomoc je ve vztahu k Nejvyššímu kontrolnímu úřadu. Na návrh Poslanecké sněmovny jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu.⁵⁷

Pozice prezidenta republiky v rámci mezinárodního práva je zakotvena v několika článcích Ústavy. Ačkoli je v legislativním procesu prezidentovo postavení slabé, v rámci

⁵¹ SLÁDEČEK, Vladimír. Prezident republiky a soudní moc: ustanovování soudců. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 110–119. ISBN 978-80-210-4520-0. s. 112.

⁵² Tamtéž, s. 117.

⁵³ § 64 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

⁵⁴ § 71a odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu.

⁵⁵ KOUDELKA, 2018. s. 260–261.

⁵⁶ KLÍMA, 2008. s. 20.

⁵⁷ *Postavení a působnost*. Online. Nejvyšší kontrolní úřad. Dostupné z: <https://www.nku.cz/cz/o-nas/postaveni-a-pusobnost/>. [cit. 2024-04-29].

mezinárodního práva je jeho postavení zásadní i přes to, že jsou jeho rozhodnutí kontrasignována.

Prezident má právo zastupovat svůj stát v Evropské unii a záleží na dohodě s předsedou vlády, zdali se bude podílet na jednáních Evropské rady osobně, nebo tuto pravomoc přenechá premiérovi. Například za prezidenta Václava Klause a premiérů Mirka Topolánka, Jana Fischera a Petra Nečase bylo běžné, že se běžných jednání účastnil premiér, ale důležitých jednání Evropské unie s třetími zeměmi se účastnil prezident.⁵⁸ Taktéž má právo sjednávat mezinárodní smlouvy. Toto tvrzení je založeno na čl. 7 odst. 2 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969⁵⁹, podle kterého je rovněž hlava státu považována za zástupce svého státu.⁶⁰ Ústava rovněž stanovuje, že prezident sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy.⁶¹ Sice sám může sjednat smlouvu, ale potřebuje k tomu spolupodpis předsedy vlády, bez toho nemůže být smlouva předložena Parlamentu k ratifikaci. Navíc je to vláda, která ji předkládá Parlamentu, protože se vychází z toho, že prezident nemá zákonodárnou iniciativu, ale vláda ano.⁶² Nebo může přenést sjednávání mezinárodních smluv na vládu.⁶³ Takto se stalo v dubnu v roce 1993.⁶⁴

V České republice se rozlišují tři druhy mezinárodních smluv: smlouvy prezidentské (k jejich ratifikaci prezidentem je potřeba souhlasu Parlamentu, případně souhlasu daného v referendu), smlouvy vládní (sjednávání a schvalování přenesl prezident na vládu a nevyžadují ratifikaci a souhlas Parlamentu) a smlouvy resortní (ty jsou sjednávány jednotlivými členy vlády, pokud na ně prezident přenesl pravomoc sjednávání a schvalování, také nevyžadují ratifikaci a souhlas Parlamentu). Mezinárodní smlouvu vypovídá orgán, z jehož plné moci byla sjednána, k tomu je to podmíněno i nutným souhlasem Parlamentu. Přesto se současná praxe liší. Vláda se podstatně podílí i na přípravě a uzavírání mezinárodních smluv prezidentských. Prezident je tedy omezen spíše na provádění formálních kroků, jako je například pověřování konkrétních osob ke sjednání smlouvy. Též je vláda předkladatelem mezinárodních smluv oběma komorám Parlamentu, i když není vyloučeno, aby jím byl prezident. Pokud prezident

⁵⁸ KOUDELKA, 2018. s. 107.

⁵⁹ U nás byla úmluva přijata v roce 1988 vyhláškou č. 15/1988 Sb.

⁶⁰ ŠTĀSTNÝ, Vít. Prezident republiky a sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 217–228. ISBN 978-80-210-4520-0. s. 217–218.

⁶¹ Čl. 63 odst. 1 písm. b) Ústavy.

⁶² KOUDELKA, 2018. s. 133.

⁶³ Čl. 63 odst. 1 písm. b) Ústavy.

⁶⁴ Jedná se o rozhodnutí prezidenta zveřejněné pod č. 144/1993 Sb.

neratifikuje smlouvu, která byla sjednána a odsouhlasená Parlamentem, neznamená to, že ji zablokoval. Má to pouze odkladný účinek, protože smlouvu může ratifikovat příští prezident.⁶⁵

Prezident přijímá, pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí podle čl. 63 odst. 1 písm. d) a e). Pověřovací právo se vztahuje na vedoucí diplomatických misí 1. a 2. třídy, vedoucí 3. třídy (chargés d'affaires) jsou pověřováni ministrem zahraničních věcí.⁶⁶ Ministerstvo zahraničí vybírá kandidáty, nicméně musí zohlednit názor prezidenta, protože mu přísluší konečné pověření kandidáta.⁶⁷

Prezident má v oblasti ozbrojených sil postavení vrchního velitele.⁶⁸ Vrchní velení zahrnuje pravomoc nařizovat nasazení vojska, vyhlášovat mobilizaci, vykonávat nejvyšší vojenskou kázeňskou pravomoc, provádět inspekce a jmenovat do velitelských funkcí v ozbrojených silách. Je zvyklostí, že součástí vrchního velení jsou i slavnostní projevy k vojsku při specifických příležitostech.⁶⁹ Dále jmenuje a povyšuje generály v armádě⁷⁰ a v bezpečnostních sborech, a to na návrh vlády.⁷¹ Avšak do ostatních hodností jsou vojáci jmenováni služebními orgány.⁷² Také jmenuje náčelníka Generálního štábu, opět na návrh vlády, která tento návrh projednává v příslušném výboru Poslanecké sněmovny. Prezident ho na návrh vlády i odvolává.⁷³

Je otázkou, zda se hlava státu může ujmout přímého operačního velení, či jen jmenuje hlavního vojenského velitele operujících vojsk. Existují argumenty, že není vhodné, aby hlava státu přímo vstupovala do operačního vojenského rozhodování, protože by nesla odpovědnost za případné neúspěchy, což by destabilizovalo vnitrostátní situaci válčícího státu. V některých ústavách je přímo napsáno, že prezident je vrchním velitelem v době míru s tím, že za války jmenuje jemu odpovědného vojenského hlavního velitele. Ačkoliv Ústava neznemožňuje prezidentovi osobně převzít velení v poli, v praxi by tuto roli s největší pravděpodobností zastával náčelník Generálního štábu, který je zodpovědný za velení ozbrojeným silám.

⁶⁵ ŠŤASTNÝ, 2008. s. 220–223.

⁶⁶ Čl. 14 vyhlášky č. 157/1964 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích.

⁶⁷ KOUDELKA, 2018. s. 146.

⁶⁸ Čl. 63 odst. 1 písm. c) Ústavy.

⁶⁹ KOUDELKA, 2018. s. 199.

⁷⁰ § 7 odst. 4 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

⁷¹ § 8 odst. 3 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

⁷² § 7 odst. 4 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

⁷³ § 7 odst. 4 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách.

Výjimkou by bylo, kdyby prezident jmenoval hlavního velitele pro vojenské operace všech ozbrojených sil.⁷⁴

Ústava mlčí o vyhlášení války. Upravuje pouze vyhlášení válečného stavu, ke kterému je nutný souhlas obou komor Parlamentu.⁷⁵ Je běžné, že právo vyhlášení války náleží hlavě státu, byť je závislé na souhlasu jiných orgánů státu. Lze usuzovat, že vyhlášení války spadá do obecného práva prezidenta zastupovat stát navenek.⁷⁶ Do této kategorie spadá i uznání státu a vlády, byť by tento akt musel být kontrasignován a měl by být činěn na návrh vlády z hlediska jejího postavení jako vrcholného orgánu exekutivy.⁷⁷ Prezident je tím, kdo nařizuje mobilizaci a demobilizaci na návrh vlády.⁷⁸

2.3 Volba prezidenta ČR

2.3.1 Nepřímá volba prezidenta

Po roce 1989 byl prezident volen nepřímou volbou, tedy Parlamentem. Prezident musel být zvolen v rozmezí posledních 30 dnů volebního období stávajícího prezidenta.⁷⁹ Navrhovat kandidáta mohlo buď deset poslanců, anebo deset senátorů. K tomu, aby byl kandidát zvolen, potřeboval získat alespoň nadpoloviční většinu hlasů všech poslanců a senátorů, a pokud se tak nestalo, do 14 dnů proběhlo další kolo volby. Do druhého kola postupoval kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů od senátorů, a kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů od poslanců. Ústava upravovala i situaci, kdyby více kandidátů získalo stejný nejvyšší počet hlasů v jedné z komor. Poté by se sečetly hlasy odevzdané těmto kandidátům v obou komorách. Do druhého kola by postupoval ten, kdo by měl vyšší počet hlasů. Druhé kolo vyhrál ten kandidát, jenž získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců a přítomných senátorů. Mohla nastat situace, kdy se ani takto nezvolil prezident. Následně by se do 14 dnů konalo třetí kolo, pakliže by se ani tak nezvolil prezident, konaly by se nové volby.⁸⁰ Volba mohla proběhnout tajně nebo veřejně, dle vzájemné dohody obou komor. V prvních třech volbách byla aplikována tajná

⁷⁴ KOUDELKA, 2018. s. 200–201.

⁷⁵ Čl. 39 odst. 3 a 43 odst. 1 Ústavy.

⁷⁶ KOUDELKA, 2018. s. 116.

⁷⁷ Tamtéž, s. 120.

⁷⁸ § 23 zákona č. 858/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

⁷⁹ SLÁDEČEK, Vladimír; MIKULE, Vladimír a SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky, komentář*. Praha: C.H.Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-869-9. s. 419.

⁸⁰ Tamtéž, s. 424.

volba, avšak v roce 2008 došlo k volbě veřejné. Jelikož nepřímá volba náležela výhradně Parlamentu, tak platnost volby nemohl přezkoumávat ani Ústavní soud.⁸¹

2.3.2 Přímá volba prezidenta

Otázka zavedení přímé volby se vyskytovala již po vzniku samostatné České republiky, nejčastěji kolem volby prezidenta. Dokonce první český prezident Václav Havel se vyslovil pro zavedení přímé volby a prodloužení funkčního období na 6 let, tím by se volba prezident mohla spojit s jinými volbami, a tak by došlo k finanční úspoře a omezil by se počet volebních kampaní.⁸²

Pro přímou volbu se objevil názor, že prezidenti jsou takto voleni v polovině států Evropy a neukázalo se, že by tento způsob byl jakkoliv nebezpečný pro parlamentní demokracii. Přímá volba by nutně nemusela znamenat změnu prezidentových pravomocí. Také by mohla dát úřadu prezidenta větší legitimitu. Na druhou stranu se objevily názory, že změna volby prezidenta nezvýší kvalitu české demokracie a pokud by se nenavýšily prezidentovy kompetence, postrádala by smysl, protože jeho ústavní postavení nevyžaduje silný mandát získaný přímou volbou. Je třeba vzít v úvahu i názory relevantních politických stran. Velkým zastáncem změny volby hlavy státu byla Čtyřkoalice, která dokonce připravila návrh ústavního zákona o zavedení přímé volby, v němž nenavrhovala změnu kompetencí prezidenta. I přesto byl návrh zamítnut už v prvním čtení. Česká strana sociálně demokratická byla v této otázce rozpolcená a souhlasila by se změnou, pakliže by se k tomu vyjádřili občané v referendu. Proti zavedení přímé volby stála Občanská demokratická strana.⁸³

Vojtěch Šimíček vyjádřil svůj specifický názor, že by mohl být prezident volen speciálním kolegiem volitelů, složeným z členů Parlamentu a určitým počtem zástupců jednotlivých krajů. V. Šimíček shrnul výhody a nevýhody přímé volby. Výhodou je, že by například potlačila přílišný vliv politických stran, mohla by posílit potenciál pro prosazení prvků přímé demokracie a jelikož hlava státu sehrává integrující roli, je vhodné, aby zastupoval většinu občanů. Nevýhodou je, že neodpovídá principu parlamentní demokracie, nezajišťuje nutně nadstranickost a nezávislost prezidenta, je finančně nákladnější a zvýšila by počet voleb,

⁸¹ KOUDELKA, 2018. s. 52.

⁸² Tamtéž, s. 74.

⁸³ KUBÁT, Vít. Přímá volba prezidenta: český kontext. In: NOVÁK, Miroslav a BRUNCLÍK, Miloš (ed.). *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech – Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, 2008, s. 263-285. ISBN 978-80-7363-179-6. s. 268–277.

což by mohlo vést k „únavě voličů“. Michal Kubát k nevýhodám dodal narůstání populismu a politických emocí.⁸⁴

Argument proti změně volby poukazující na zvýšení „únavy voličů“ v kontextu s rozšířením počtu voleb se ukázal jako chybný. Když se podíváme na článek od *Seznam zprávy*, zabývající se volební účastí ve volbách v ČR, uvidíme, že se účast ve volbách do krajských zastupitelstev rapidně nesnížila po zavedení přímé volby, ba naopak nejmenší účast byla zaznamenána v roce 2004. Stejně tak ve volbách do Poslanecké sněmovny, kdy nejnižší účast byla v roce 2002. Volební účast v prezidentských volbách se pohybuje na podobné úrovni jako ve volbách do Sněmovny (kolem 60–70 %). Tudíž prezidentské volby zatím patří k volbám s vyšší účastí.⁸⁵

Volby v roce 2003 a 2008 měly komplikovaný a zdlouhavý průběh a po nich se objevily úvahy zabývající se otázkou zavedení přímé volby. Pod vlivem mediálního tlaku slibovaly politické strany postupně ústavní úpravy, které by umožnily zavedení přímé volby prezidenta. V květnu roku 2010 byly předloženy celkem tři konkrétní návrhy, jenže ani jeden z nich nezískal potřebnou podporu Parlamentu. Slabou stránkou těchto návrhů bylo nedostatečné zajištění podpory pro své návrhy ze strany konkurence, což vedlo k tomu, že se nepodařilo dosáhnout kompromisu všech, nebo alespoň většiny parlamentních stran. Návrhy nebyly podpořeny, protože byly iniciovány politickými konkurenty. Avšak tato debata způsobila to, že myšlenka přímé volby prezidenta pronikla v roce 2010 do volebních programů prakticky všech politických stran. Nečasova koaliční vláda se zavázala ke zpracování návrhu novely Ústavy umožňující přímou volbu prezidenta. Tento návrh byl následně Nečasovou vládou předložen v roce 2011 do Poslanecké sněmovny. I přes převažující negativní názor senátorů na změnu, byl návrh schválen i horní komorou Parlamentu, pravděpodobně pod tlakem veřejnosti nebo také pod tlakem svých politických stran. Mezi hlavní argumenty pro změnu patřil názor, že dojde k posílení české demokracie, když se tím občané budou moci více zapojit do politického života. Jiným argumentem bylo, že přímá volba prezidenta je moderním demokratickým trendem. Dalším důvodem bylo dlouhodobé přání většiny voličů, které se projevovalo ve

⁸⁴ Tamtéž, s. 278.

⁸⁵ *Volební účast ve volbách v ČR*. Online. Seznam zprávy. 2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/tag/volebni-ucast-54700>. [cit. 2024-05-02].

veřejném mínění. Nicméně veřejnost neměla možnost vyjádřit se k této otázce prostřednictvím hlasování v referendu.⁸⁶

Od ústavní změny vyhlašuje prezidentské volby předseda Senátu, není-li tato funkce obsazena, volby vyhlašuje předseda Poslanecké sněmovny. Volba musí být vyhlášena nejpozději 90 dnů před jejím konáním. Volba se uskuteční v posledních 60 dnech funkčního období stávajícího prezidenta, nejpozději 30 dnů před ukončením funkčního období. Uvolní-li se úřad prezidenta ještě před volbami, konají se volby do 90 dnů s tím, že musí být vyhlášeny nejpozději 10 dnů po uvolnění úřadu.⁸⁷

Kandidátem na prezidenta se může stát občan státu, který dosáhnul věku 40 let. Navrhnout ho může každý občan České republiky, kterému je nejméně 18 let a jeho návrh musí být podpořen alespoň 50 000 podpisy občanů státu nad 18 let. Dále může kandidáta navrhnout nejméně 20 poslanců anebo nejméně 10 senátorů.⁸⁸ Kandidáti se musí zaregistrovat u Ministerstva vnitra České republiky nejpozději 66 dnů před dnem volby.⁸⁹ Finance vydané na volební kampaň nesmí přesáhnout částku 40 milionů Kč, jestliže se kandidát účastní pouze prvního kola volby. Účastní-li se prvního i druhého kola voleb, částka nesmí přesáhnout 50 milionů Kč.⁹⁰

Prezidentem se stává ten kandidát, který získal nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů. V případě, že není takový kandidát, uskuteční se za 14 dnů druhé kolo volby. V druhém kole se utkají dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů. Umístí-li se více kandidátů na prvním místě se stejným počtem hlasů, do druhého kola postupují všichni tito kandidáti pouze z prvního místa. Jestli se na druhém místě umístí více kandidátů se shodným počtem hlasů, postupují do druhého kola kandidát z prvního místa a ostatní kandidáti z druhého místa. Pokud jeden z kandidátů postupujících do druhého kola nemůže být z jistých důvodů zvolen, či se vzdá své kandidatury, postupuje do druhého kola kandidát s dalším nejvyšším počtem hlasů z prvního kola. Druhé kolo by se konalo i v případě, že by se ho účastnil jen jeden kandidát. Prezidentem se stává ten kandidát, který v druhém kole obdržel nejvyšší počet hlasů.⁹¹

⁸⁶ CHARVÁT, Jakub. Analýza procesu zavádění přímé volby prezidenta v ČR. *European Electoral Studies*. 2013, roč. 8, č. 2, s. 146–159. s. 151–155.

⁸⁷ Čl. 56 odst. 7 a 8 Ústavy.

⁸⁸ Čl. 56 odst. 5 Ústavy.

⁸⁹ § 21 odst. 3 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky.

⁹⁰ § 37 odst. 2 zákona č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky. Průběh a náležitosti volby prezidenta ČR jsou podrobněji popsány v zákoně o volbě prezidenta.

⁹¹ Čl. 56 odst. 2–4 Ústavy.

Po zvolení prezident skládá slib do rukou předsedy Senátu na schůzi dolní a horní komory Parlamentu.⁹² Pokud by prezident odmítl složit slib nebo by proti němu něco namítal, byla by jeho volba považována za neplatnou.⁹³

2.4 Odpovědnost prezidenta

Prezident může být stíhán pouze pro velezradu a hrubé porušení Ústavy nebo jiné části ústavního pořádku. Ústava v čl. 65 odst. 2 definuje velezradu jako „*jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu.*“ Žalobu podává Senát se souhlasem Poslanecké sněmovny k Ústavnímu soudu. K přijetí návrhu je potřeba souhlasu třípětinové většiny přítomných senátorů. Aby Poslanecká sněmovna přijala souhlas s podáním ústavní žaloby, musí se k tomu vyslovit třípětinová většina všech poslanců.⁹⁴ Prezident může být skutečně osobně odpovědný ve chvíli, kdy provede akt nepodléhající kontrasignaci, v němž se dopustí skutkové podstaty velezrady. Nicméně nejedná se o trestněprávní případ, ale o ústavněprávní odpovědnost, tudíž může být „pouze“ zbaven úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt.⁹⁵

Za své úřední činy, které se nepovažují za velezradu či hrubé porušení Ústavy, nemůže být trestně stíhán ani po skončení funkce. Na druhou stranu za přestupky a trestné činy, nesouvisející s výkonem funkce, je pouze nestíhatelný po dobu funkčního období a může být trestně stíhán po skončení funkce. Prezident se stává nestíhatelným již jeho zvolením.⁹⁶ Imunita se vztahuje i na trestné činy, které byly spáchány před jeho nástupem do funkce. Ale je možné, aby za ně byl stíhán po skončení jeho funkce.⁹⁷

2.5 Příklady výkonu pravomocí

V této kapitole se budu věnovat tomu, jak konkrétní prezidenti využívali některé své pravomoci. Zaměřím se hlavně na ty části, kde se nejvíce projevuje výkon jeho pravomocí a

⁹² Čl. 59 Ústavy.

⁹³ Čl. 60 Ústavy.

⁹⁴ Čl. 65 Ústavy.

⁹⁵ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Neodpovědnost prezidenta a soudní přezkoumatelnost některých jeho aktů. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 158–168. ISBN 978-80-210-4520-0. s. 161.

⁹⁶ KOUDELKA, 2018. s. 282.

⁹⁷ Tamtéž, s. 285–286.

kde se snažil jít za hranice jemu daných pravomocí, nebo kde se dostal do konfliktu s vládou či Parlamentem.

Česká Ústava díky své strohosti poskytuje prezidentovi velký manévrovací prostor při sestavování vlády. Prezident není povinen jmenovat předsedu největší parlamentní strany a Ústava ani nestanovuje žádnou lhůtu, ve které musí prezident jmenovat nového premiéra a členy vlády. Také pokud Sněmovna odhlasuje nedůvěru vládě, není nikde specifikována doba, po kterou může pokračovat ve výkonu své funkce. Předpokládá se, že do jmenování nové vlády. Stejně tak Ústava nestanovuje prezidentovi žádnou lhůtu pro odvolání člena vlády. Nejkonfliktnější oblast ve vztahu k vládě se pravděpodobně týká jmenování velvyslanců, protože musí dojít ke shodě mezi prezidentem a ministrem zahraničí.

2.5.1 Václav Havel

I když Občanská demokratická strana (ODS) nebyla nejnadšenější z volby V. Havla. Přesto byl vztah mezi prezidentem a vládou relativně klidný. Prezident se zaměřil na zlepšení mezinárodní pověsti nového státu. O několik měsíců později Havel zesílil svou kritiku Václava Klause za rostoucí ekonomické problémy země, v čemž ho podpořily malé mladší vládní strany i opozice. Prezident tak využil sporů uvnitř vlády k podkopání premiérový pozice. Důkazem Havlova nátlaku je například jeho reakce na rezignaci ministra zahraničních věcí za ODS v říjnu 1997. Havel požadoval, aby premiér ještě téhož odpoledne předložil jméno nového ministra přijatelného pro obě malé vládní strany.⁹⁸

V roce 1998 vznikla tzv. opoziční smlouva (dohoda ODS a ČSSD), která posunula malé středové strany do opozice a byla mířená i proti prezidentovi. V. Havel tuto smlouvu odsuzoval s tím, že narušuje pluralismus. Podstatou opoziční smlouvy byla zásadní ústavní reforma, která by radikálně omezila pravomoci prezidenta, ale ta v horní komoře Parlamentu neuspěla. Opoziční smlouva vylučovala jakýkoli vliv prezidenta na složení Zemanovy vlády. Václav Havel poloveřejně vyslovil výhrady k ministrům zahraničí a vnitra s ohledem na jejich dřívější historii. Zeman však prohlásil, že nepřipustí žádné osobní veto ze strany prezidenta, a Havel všechny ministry bez dalších okolků jmenoval podle Zemanova návrhu. Při výměně členů vlády

⁹⁸ KOPEČEK, Lubomír. Opportunities and Limits of Presidential Activism: Czech presidents compared. *Politics in Central Europe*. 2023, roč. 19, č. 4, s. 695–724. s 705–706.

v následujících letech prezident občas vyjadřoval výhrady a někdy s jejich odvoláním a jmenováním nespěchal, nakonec však vždy akceptoval návrhy premiéra.

Jeden ze sporů nastal při jmenování velvyslanců. Prezident nesouhlasil s některými navrženými kandidáty a ministerstvo zahraničních věcí nechtělo akceptovat Havlovy návrhy. Nakonec v roce 2001 čekalo přes deset českých velvyslanců na jmenování. Ke konci funkčního období Zemanovy vlády učinilo ministerstvo zahraničních věcí ústupky. V tomto období prezident vetoval významné zákony, jako byl zákon o omezení prezidentovy volnosti při jmenování členů bankovní rady centrální banky, zásadní reforma volebního systému do Poslanecké sněmovny a zákon o financování politických stran. I přesto, že bylo prezidentovo veto přehlasováno, se prezident s těmito zákony obrátil na Ústavní soud a uspěl.⁹⁹

Do sporu o Českou národní banku se kromě tehdejšího premiéra Miloše Zemana zapojil i Václav Klaus a Josef Tošovský. M. Zeman se snažil zpochybnit prezidentovo právo jmenovat guvernéra a viceguvernéra, když tvrdil, že i když ústava stanovila, že členy bankovní rady jmenuje výhradně prezident, jmenování guvernéra a viceguvernéra je něco jiného. Vláda připravila novelu, která mimo jiné měla vládě zajistit právo jmenovat členy rady centrální banky a zasahovat do kurzové a inflační politiky banky. Prezident tato ustanovení napadal a soud mu vyhověl. Nezávislost České národní banky na vládě byla uhájena a právo na obsazování nejvyšších míst v centrální bance zůstalo prezidentovi.¹⁰⁰

V rámci reformy volebního systému do Poslanecké sněmovny a zákona o financování politických stran se V. Havel zasazoval, aby nedošlo k oslabení vlivu menších politických stran. Prezident (a později i skupina senátorů) podal podnět k Ústavnímu soudu k prověření ústavnosti novely. Soud stížnosti vyhověl, zrušil zvýšení počtu volebních krajů z osmi na 35, způsob přepočtu získaných hlasů na mandáty podle upravené d'Hondtovy metody, stanovení počtu nejnižších mandátů v kraji na čtyři, kauci ve volbách do Poslanecké sněmovny a snížení příspěvku za hlas. Nicméně soud v zákoně ponechal omezující klauzuli pro vstup koalic do sněmovny, která se tímto zvýšila. Později byla přijata novela rozdělující zemi na 14 volebních

⁹⁹ Tamtéž, s. 707–708.

¹⁰⁰ PERGLER, Tomáš. *Jak Havel ustál Zemanovy nadávky. Ve sporu o ČNB byl sám proti třem.* Online. Seznam zprávy. 2021. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-jak-havel-ustal-zemanovy-nadavky-ve-sporu-o-cnb-byl-sam-proti-trem-183602>. [cit. 2024-06-30].

obvodů, dále by zaveden příspěvek 15 000 Kč jako úhrada na zabezpečení voleb a pro přepočet mandátů se zavedla d'Hondtova metoda.¹⁰¹

2.5.2 Václav Klaus

Volba Václava Klause byla složitější než volba jeho předchůdce, a to kvůli větší konkurenci a odporům vůči jeho osobě. V. Klaus byl úspěšný až ve třetím opakování voleb. Když v roce 2004 podala vláda Vladimíra Špidly demisi, ukázal prezident ochotu sestavit novou vládu s premiérem ze stejné strany, i když ODS chtěla vyhlásit předčasné volby. Nicméně po konzultaci odmítl variantu menšinové sociálnědemokratické vlády podporované komunisty. Z tohoto důvodu musel kandidát na premiéra Stanislav Gross spolu s dalšími koaličními politiky před svým jmenováním splnit neobvyklou podmínku: přinést prezidentovi alespoň 101 podpisů nekomunistických poslanců. V. Klaus se rovněž dostal do sporů s premiérem Jiřím Paroubkem, například ohledně nominací na ministry. Na podzim 2005 Klaus odmítl jmenovat nového ministra zdravotnictví, dokud se kandidát nevzdá vedení profesní lékařské organizace. Spor byl vyřešen, jakmile kandidát rezignoval na členství v lékařské organizaci, a poté ho Klaus jmenoval.¹⁰²

V. Klaus nevyužíval možnost předložit zákon k přezkumu Ústavním soudem tak jako jeho předchůdce. Tuto možnost využil pouze jednou ve sporu s předsedou Nejvyššího soudu ohledně počtu jeho místopředsedů, ale Parlament novelizoval příslušný zákon, takže Ústavní soud o tomto případě nejednal.¹⁰³

Prezident se dostával do sporu i s představiteli ODS, strany, z níž pocházel. Nesouhlasil s návrhem sestavení vlády předsedy Mirka Topolánka, který byl založen na koalici ODS, lidovců a zelených. Vyjádřil své zásadní ideologické výhrady k této koalici. Rovněž nesouhlasil se jmenováním Karla Schwarzenberga, který byl nominován zelenými, na post ministra zahraničí. Nakonec po menším zdržení byla vláda jmenována tak, jak ji navrhl M. Topolánek.¹⁰⁴

V. Klaus otálel s ratifikací Lisabonské smlouvy o Evropské unii. On i polský prezident Lech Kaczyński vyčkávali výsledku referenda v Irsku o této smlouvě, které se opakovalo. Po

¹⁰¹ *Volební zákon o volbách do Poslanecké sněmovny*. Online. České noviny. 2002. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/14462>. [cit. 2024-07-01].

¹⁰² KOPEČEK, 2023. s. 709–710.

¹⁰³ Tamtéž, s. 711.

¹⁰⁴ STRAŠÍKOVÁ, Lucie. *Klaus versus Topolánek – pohár už přetekl*. Online. ČT24. 2009. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/klaus-versus-topolank-pohar-uz-pretekl-175533>. [cit. 2024-06-13].

kladném výsledku v Irsku ještě přidal podmínku k ratifikaci. Jednalo se o opatření, aby se Listina základních práv Evropské unie nemohla vztahovat na řešení majetkových věcí vycházejících z Benešových dekretů. Jeho požadavku bylo vyhověno.¹⁰⁵

V. Klaus za svých 10 let v úřadu vetoval zatím nejvíce návrhů zákona, a to 63. Především v období, kdy byla u moci vláda Jiřího Paroubka a počet vetovaných zákonů činil 20.¹⁰⁶

¹⁰⁵ KOUDELKA, 2018. s. 139–140.

¹⁰⁶ KOPEČEK, 2023. s. 703.

3. POLSKÁ REPUBLIKA

3.1 Vývoj polské ústavy od 80. let

V 80. letech postupně začaly vznikat instituce známé ze západních států. Nejdříve byl ustanoven Státní tribunál, dále Ústavní soud a poté zahájil činnost Mluvčí občanských práv. I když tyto prvky začaly plnohodnotně fungovat až v 90. letech, představovaly velký posun.¹⁰⁷

Důležitým milníkem bylo jednání u „kulatého stolu“, které se odehrávalo ve dnech od 6. února do 5. dubna 1989.¹⁰⁸ Výsledkem jednání „kulatého stolu“ byla tzv. dubnová novelizace Ústavy Polské lidové republiky, která měla být jen přechodná a trvat jen pár let. Novelizace znamenala změny v uspořádání nejvyšších státních orgánů, jenže neznamovala definitivní přechod k demokracii. Jednalo se o provizorní institucionální rámec, který se ale nedal udržet, politický vývoj se posouval vpřed. Proto ještě ve stejném roce byla vytvořena tzv. prosincová novelizace Ústavy Polské lidové republiky. Byla komplexnější než novelizace předtím, nejednalo se o pouhé dodatky k Ústavě z roku 1952, nýbrž o přestavbu státního zřízení. Jelikož nedošlo k vytvoření nové ústavy, vznikl neucelený politický systém kombinující demokratické prvky s pozůstatky těch komunistických.

Doufalo se, že by mohla být nová ústava schválena v roce 1991 na oslavu dvoustetletého výročí Ústavy z května 1791. Nicméně 90. léta 20. století nebyla pro Polsko z hlediska politického dění poklidným obdobím. Konfliktní politická situace znemožnila přijetí Ústavy v roce 1991 a nynější Ústava byla přijata až v roce 1997. Novelizace Ústavy 1952 už byly na současnou situaci nevyhovující a bylo potřeba toto vakuum něčím vyplnit. Proto se schválil Ústavní zákon o vzájemných vztazích mezi mocí zákonodárnou a výkonnou Polské republiky a o místní samosprávě (známý jako „Malá ústava“), vytyčující základní principy fungování jednotlivých složek moci a vztahů mezi nimi.¹⁰⁹ Politický režim byl semiprezidentský, což bylo důsledkem kompromisu. Prezident L. Wałęsa prosazoval prezidencialismus, zatímco

¹⁰⁷ KUBÁT, Michal. *Demokracie v Polsku: politický systém Polské republiky (1989–2005)*. Politické systémy. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-46-6. s. 37–38.

¹⁰⁸ SULA, Piotr a SZUMIGALSKA, Agnieszka. The Guardian of the Chandelier or a Powerful Statesman? The Historical, Cultural and Legislative Determinants of the Political Role of the President of Poland. In: HLOUŠEK, Vít. *Presidents above parties?: Presidents in Central and Eastern Europe, their formal competencies and informal power*. Brno: Masaryk University, Faculty of social studies, International Institute of Political Science, 2013, s. 101–119. ISBN 978-80-210-6687-8. s. 106.

¹⁰⁹ KUBÁT, 2005. s. 38–39.

parlamentní politické strany se snažily o zavedení parlamentarismu.¹¹⁰ Přijetí Ústavy bylo komplikovaným procesem. Byl vytvořen zákon, který stanovil, že nová Ústava musí být schválena Národním shromážděním a následně referendem. O dva roky později byl tento zákon novelizován a tím bylo ujednáno, aby návrh Ústavy mohli podat i občané v počtu min. 500 tisíc. Tím se umožnilo mimoparlamentní opozici podávat vlastní návrhy Ústavy. Od roku 1994 ústavní komise Národního shromáždění zkoumala sedm návrhů ústavy. Tudíž tento proces trval tři roky.¹¹¹

3.2 Formování úřadu prezidenta v politickém systému Polska

V dubnu 1989 byly potvrzeny dohody z jednání u „kulatého stolu“, kde se řešila úprava Ústavy, která se věnovala způsobu volby prezidenta a jeho pravomocím. Prezident měl být volen oběma komorami Národního shromáždění na šestileté funkční období. Cílem této dohody bylo udržení moci komunistickou stranou. Aby mohl prezident stát v opozici k Národnímu shromáždění, zajistili mu komunisté široké kompetence výměnou za ústupky druhé straně (částečně svobodné volby do Sejmu a úplně svobodné volby do Senátu).

V ústavní změně *„Prezident zajišťuje dodržování Ústavy, chrání svrchovanost a bezpečnost státu, jakož i nedotknutelnost a integritu jeho území a dodržování mezistátních a vojenských spojení.“* Tato novela mohla vést k volnější interpretaci, vzniklo dilema, zda je prohlášení myšlené jako obecná instrukce pro prezidenta, nebo je to jedna z dalších prezidentských kompetencí. Z toho vyplývaly sice široké, ale zároveň nejasné kompetence, které dovolovaly prezidentovi podnikat kroky v jiných směrech. Později se ukázalo, že toto prohlášení v sobě skrývalo značný konfliktní potenciál.

Od roku 1989 měl prezident právo rozpustit Parlament v několika případech: když Sejm nebyl schopen sestavit vládu v průběhu tří měsíců; když Sejm nepřijal zákon o rozpočtu ve znění, které navrhla Rada ministrů; když Sejm přijal zákon nebo usnesení, které prezidentovi nedovolovalo plnit jeho ústavní povinnosti. Cílem těchto opatření bylo zabránit možným dlouhým politickým krizím. Poslední prohlášení poskytovalo prezidentovi široké interpretační možnosti. Jediné, co by mohlo zabránit nadměrnému využívání této pravomoci, byla hrozba jeho odpovědnosti před Státním tribunálem z důvodu nedostatečných podmínek pro rozpuštění

¹¹⁰ KUBÁT, Michal a kol. Polsko. In: KUBÁT, Michal. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Eurolex Bohemia, 2004, s. 271–297. ISBN 80-86432-92-0. s. 273.

¹¹¹ KUBÁT, 2005. s. 40.

Sejmu.¹¹² Státní tribunál posuzuje případy, kde jsou osoby, které zastávají (nebo zastávaly) nejvyšší funkce obviněny z porušení ústavních zákonů nebo jiných právních předpisů.¹¹³

Novela z dubna 1989 poskytovala prezidentovi možnost účastnit se na tvorbě zákonů. Prezidentova práva se rozšířila v následujících bodech: iniciování legislativních návrhů; podepisování a vyhlásování legislativních aktů; postoupení legislativních aktů Ústavnímu soudu k ověření jejich souladu s Ústavou; odmítnutí podpisu zákona a právo vrátit návrh zákona Sejmu. Předchozí předpisy byly následně s drobnými úpravami inkorporovány do Malé ústavy a do Ústavy Polské republiky přijaté v roce 1997.¹¹⁴

3.3 Pravomoci prezidenta

V ústavním zákoně z roku 1992 v čl. 28 odst. 1 je prezident popisován jako „*nejvyšší představitel polského státu ve vnitřních a mezinárodních záležitostech*.“ Odst. 2 pokračuje: „*prezident dohlíží nad dodržováním Ústavy Polské republiky, dbá na svrchovanost a bezpečnost státu, nedotknutelnost a nedělitelnost jeho území a dodržování mezinárodních smluv*.“ Odst. 1 se odlišuje v nové Ústavě, kde je popsán v čl. 126 odst. 1 jako „*nejvyšší představitel Polské republiky a garantem kontinuity státní moci*.“ Podle čl. 132 Ústavy 1997 nemůže prezident zastávat jiné veřejné funkce s výjimkou těch, které souvisejí s výkonem jeho funkce.¹¹⁵

Polský prezident uděluje polské občanství a zprošťuje polského občanství.¹¹⁶ Uděluje řády a vyznamenání¹¹⁷ či milost (nelze rozšířit na osoby odsouzené Státním tribunálem).¹¹⁸ Může vydávat nařízení a prováděcí vyhlášky v rámci výkonu svých zákonných pravomocí.¹¹⁹ Právní akty prezidenta vyžadují kontrasignaci premiéra nebo příslušného ministra.¹²⁰ Ve čl. 47 Malé ústavy jsou stanoveny situace, které nevyžadují kontrasignaci. Oproti Ústavě 1997 není vypsán výčet všech situací, odkazuje se na jiné články. Ústava 1997 vytyčuje v čl. 144 odst. 3 celkem třicet případů, kdy prezident nepotřebuje ke svým aktům kontrasignaci. Mezi ně patří

¹¹² SULA, SZUMIGALSKA, 2013. s. 106–107.

¹¹³ *Vnitrostátní systémy soudní moci, Polsko*. Online. European e-Justice Portal. 2012. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/16/CS/national_justice_systems?POLAND&member=1. [cit. 2024-03-06].

¹¹⁴ SULA, SZUMIGALSKA, 2013. s. 107.

¹¹⁵ Čl. 132 Ústavy 1997.

¹¹⁶ Čl. 41 Malé ústavy, čl. 137 Ústavy 1997.

¹¹⁷ Čl. 43 Malé ústavy, čl. 138 Ústavy 1997.

¹¹⁸ Čl. 44 Malé ústavy, čl. 139 Ústavy 1997.

¹¹⁹ Čl. 45 Malé ústavy, čl. 142 Ústavy 1997.

¹²⁰ Čl. 46 Malé ústavy, čl. 144 Ústavy 1997.

například rozpuštění Sejmu, zákonodárná iniciativa, jmenování soudců, předložení věci Ústavnímu soudu, udělování milosti, vyhlášení celostátního referenda, svolání Kabinetní rady atd.

Prezident jmenuje státní ministry, kteří mu pomáhají ve výkonu jeho pravomocí. Prezident má k dispozici svoji Kancelář jako pomocný orgán, které stanovuje statut, jmenuje a odvolává jejího vedoucího.¹²¹ Výjimečností polského systému je, že i prezident má zákonodárnou iniciativu¹²², dále může vyvolat referendum se souhlasem Senátu přijatým nadpoloviční většinou hlasů¹²³ za přítomnosti alespoň poloviny zákonem stanoveného počtu senátorů.¹²⁴

Kdyby nastala situace, že se uvolní úřad prezidenta před uplynutím funkčního období, do nástupu nově zvoleného prezidenta zastupuje prezidenta maršálek Sejmu. Pokud maršálek Sejmu není schopen tuto funkci vykonávat, nahradí ho maršálek Senátu. Maršálek Sejmu (či maršálek Senátu) vykonává dočasně funkci prezidenta v pěti případech vytyčených Ústavou: úmrtí prezidenta; odstoupení prezidenta z funkce; soudní prohlášení volby prezidenta republiky za neplatnou nebo jiné důvody, pro které se po volbě neujme úřadu; prohlášení Národního shromáždění o trvalé nezpůsobilosti prezidenta vykonávat funkci z důvodu jeho zdravotního stavu (k takovému prohlášení je třeba usnesení přijatého většinou hlasů nejméně dvou třetin zákonem stanoveného počtu členů Národního shromáždění); odvolání prezidenta z funkce rozsudkem Státního tribunálu.¹²⁵

3.3.1 Vztah prezidenta k vládě

Procesu sestavení vlády a vyslovení důvěry se věnují články 154 až 155 Ústavy 1997. Prezident jmenuje předsedu Rady ministrů, který následně navrhuje složení Rady ministrů. Prezident jmenuje premiéra do 14 dnů od prvního zasedání Sejmu, nebo pokud dojde k přijetí demise předchozí vlády, jmenuje novou vládu a přijímá od nich slib. Poté následuje předsedův návrh vyžadující hlasování o důvěře. Není-li vláda jmenována prezidentem do 14 dnů nebo Sejm nevysloví nové vládě důvěru, tak Sejm do 14 dnů zvolí nového předsedu Rady ministrů a prezident jmenuje takto zvolenou vládu a přijme slib ministrů. Jestliže se ani takto nejmenuje

¹²¹ Čl. 48 Malé ústavy, čl. 143 Ústavy 1997.

¹²² Čl. 15 Malé ústavy, čl. 118 Ústavy 1997.

¹²³ Čl. 19 Malé ústavy.

¹²⁴ Referendu se věnuje čl. 125 Ústavy 1997.

¹²⁵ Čl. 49 Malé ústavy, čl. 131 Ústavy 1997.

vláda, je opět řada na prezidentovi, který jmenuje předsedu vlády a na jeho žádost další členy. Kdyby se stalo, že ani tehdy nevysloví Sejm důvěru nové Radě ministrů, prezident zkrátí funkční období Sejmu a vyhlásí nové volby. Proces jmenování vlády v Malé ústavě vypadal podobně, odlišoval se ve lhůtě, do kdy mohl Sejm zvolit vládu (do 21 dní) a také v tom, že proces zakotvený v roce 1992 byl o něco delší, dával Sejmu možnost dvakrát volit vládu, pokud se stále nesložila a nebyla v ní vložena důvěra. Prezident také nemusel po neúspěšných pokusech rozpouštět Sejm, mohl jmenovat vládu na krátké období (ale maximálně na 6 měsíců). Pokud by ani tento krok nebyl úspěšný a vláda by nezískala důvěru, prezident by rozpustil Sejm.¹²⁶

V Malé ústavě bylo zakotveno, že návrh na jmenování ministra zahraničních věcí, národní obrany a vnitra předkládá předseda vlády po konzultaci s prezidentem.¹²⁷ Avšak prezident o tuto pravomoc v nové Ústavě přišel. Pokud Sejm vysloví nedůvěru jednotlivému ministrovi, odvolává ho prezident a na návrh předsedy vlády jmenuje jiného ministra.¹²⁸ Prezident může na žádost předsedy vlády provést změny ve funkcích jednotlivých ministrů.¹²⁹ Také může navrhnout poslancům odhlasovat usnesení o pohnání člena vlády k odpovědnosti před Státní tribunál.¹³⁰

Předseda Rady ministrů informuje prezidenta o hlavních otázkách, které jsou předmětem práce vlády.¹³¹ V záležitostech zvláštního významu může svolat zasedání Rady ministrů a předsedat mu.¹³² Dnes už prezident nesvolává Radu ministrů a nepředsedá jí, nicméně může svolat Kabinetní radu. Kabinetní rada se skládá z Rady ministrů a předsedá jí prezident. Rozhodnutí o svolání Rady vlády přijímá prezident pouze v případě, že rozhodne, že určitá otázka nebo otázky jsou natolik důležité, že představují záležitost zvláštního významu. Stanoviska prezentovaná v průběhu jednání Rady vlády, jakož i uzavírané dohody, nejsou právně závazné, ale mají politický význam. Předseda proto může Radu upozornit na otázky zvláštního významu a požadovat informace o záměrech nebo krocích vlády v těchto oblastech. Může se také s Radou ministrů dohodnout na společné strategii v konkrétních otázkách.¹³³

¹²⁶ Proces sestavení vlády byl v Malé ústavě zakotven v čl. 57 až 62.

¹²⁷ Čl. 61 Malé ústavy.

¹²⁸ Čl. 67 Malé ústavy, čl. 159 Ústavy 1997.

¹²⁹ Čl. 68 Malé ústavy, čl. 161 Ústavy 1997.

¹³⁰ Čl. 156 Ústavy 1997.

¹³¹ Čl. 38 Malé ústavy.

¹³² Čl. 40 Malé ústavy.

¹³³ *Cabinet Council*. Online. President.pl. Dostupné z: <https://www.president.pl/president/competences/cabinet-council>. [cit. 2024-03-11].

V Malé ústavě je také zakotvena situace, kdy Sejm může zákonem zmocnit Radu ministrů, aby vydala nařízení se silou zákona. I tento zákon podepisuje prezident a může požádat Ústavní soud, aby ověřil soulad nařízení s Ústavou. Také může odmítnout podepsat nařízení se silou zákona a vrátit ho do 14 dnů Radě ministrů, ta může nařízení předložit Sejmu ve formě návrhu zákona.¹³⁴

3.3.2 Vztah prezidenta k Národnímu shromáždění

Prezident nařizuje volby do obou komor Národního shromáždění, určí den volna připadající na měsíc před uplynutím funkčního období.¹³⁵ V Ústavě 1997 byla přidána podmínka, že prezident musí volby nařídit nejpozději 90 dnů před uplynutím funkčního období Sejmu a Senátu.¹³⁶ V určitých případech může rozpustit Sejm nebo Senát po konzultaci s maršálkem Sejmu a maršálkem Senátu. Přitom platí, že při rozpuštění Sejmu se současně rozpustí Senát.¹³⁷ Po volbách první zasedání svolává prezident do 30 dnů od zvolení.¹³⁸ I toto ustanovení se doplnilo. Při nařízení zkrácení funkčního období dolní komory Národního shromáždění prezident nařizuje volby nejpozději na 45. den ode dne oficiálního vyhlášení nařízení o zkrácení funkčního období Sejmu. V tu chvíli je zkrácena lhůta na svolání prvního zasedání komory, které musí být svoláno nejpozději 15. den po dni konání voleb.¹³⁹

Legislativní proces je popisován v člancích 122 a 123 Ústavy 1997. Když je zákon schválen Sejmem i Senátem, předloží ho maršálek Sejmu prezidentovi ke schválení. Prezident má od předložení návrhu zákona 21 dní na to, aby zákon podepsal (Malá ústava se v tomto odlišuje v čl. 18 odst. 1 a 2, kde hovoří o lhůtě 30 dní na to, aby prezident zákon přijal, a pokud se jedná o rozpočtový zákon, tak se lhůta zkracuje na 20 dní). Před podpisem zákona může prezident požádat Ústavní soud o vyslovení souladu navrhovaného zákona s Ústavou. Nesmí odmítnout podepsat zákon, který Ústavní soud prohlásil za ústavní (do roku 1999 mohl Sejm rozsudky odvolat dvoutřetinovou většinou hlasů komory, od té doby jsou rozsudky soudu konečné¹⁴⁰). Pakliže Ústavní soud rozhodne, že návrh zákona není v souladu s Ústavou, prezident odmítne podepsat zákon. Může nastat situace, kdy se nesoulad s Ústavou týká pouze jednotlivých ustanovení. V tom případě prezident po vyžádání maršálka Sejmu podepíše návrh

¹³⁴ Čl. 23 Malé ústavy.

¹³⁵ Čl. 4 Malé ústavy.

¹³⁶ Čl. 98 odst. 2 Ústavy 1997.

¹³⁷ Čl. 4 Malé ústavy.

¹³⁸ Čl. 9 Malé ústavy, čl. 109 Ústavy 1997.

¹³⁹ Čl. 98 Ústavy 1997.

¹⁴⁰ SULA, SZUMIGALSKA, 2013. s. 108.

zákona s vypuštěním těchto ustanovení, nebo vrátí návrh zákona Sejmu k odstranění nesouladu. Jestliže se prezident republiky neobrátil na Ústavní soud, může návrh zákona s uvedením důvodů vrátit Sejmu k novému projednání.

V Malé ústavě bylo stanoveno, že Sejm může prezidentovo veto přehlasovat dvoutřetinovou většinou. Poté byl změněn počet poslanců k přehlasování prezidentova veta. Dnes stačí vetovaný návrh zákona schválit třípětinovou většinou hlasů za přítomnosti alespoň poloviny zákonem stanoveného počtu poslanců, následně jej prezident do 7 dnů podepíše a nařídí jeho vyhlášení ve Sbírce zákonů Polské republiky. Pokud byl uvedený návrh zákona znovu schválen Sejmem, prezident republiky nemá právo předložit jej Ústavnímu soudu. Právo veta nemůže aplikovat ani na zákon o státním rozpočtu.¹⁴¹ Na tomto příkladu oslabení prezidentova suspensivního veta můžeme vidět snahu redukovat jeho pravomoci. I přesto se stále objevovaly hlasy, které by chtěly ještě více okleštit prezidentovu pozici.

Prezident hraje v rámci vztahu se Sejmem větší roli při legislativním procesu a odvolávání Sejmu v určitých případech než při spolujmenování osob do úřadu, jako je tomu u prezidenta a vlády. Nicméně je jeden případ, kdy prezident navrhuje Sejmu jmenování či odvolávání předsedy Polské národní banky.¹⁴²

3.3.3 Vztah prezidenta k moci soudní

Prezident nemá rozsáhlé pravomoci ve vztahu k soudům, jsou omezeny na právo jmenovací a popř. může požádat Ústavní soud, aby zhodnotil soulad návrhu zákona s Ústavou. Malá ústava se nevěnovala moci soudní, prezidentovy pravomoci ve vztahu k ní zůstaly ponechány z roku 1952. Malá ústava k tomuto vztahu zmiňuje ve čl. 47, který vytyčuje akty, jež nepotřebují kontrasignaci: žádost Ústavnímu tribunálu o vyslovení souladu zákona nebo nařízení s Ústavou, jmenování a odvolání předsedy Nejvyššího správního soudu a předsedy Nejvyššího soudu, podání předběžného návrhu na ústavní odpovědnost před Státním tribunálem.

V Ústavě z roku 1997 se moci soudní věnuje hlava osmá. Prezident jmenuje soudce na dobu neurčitou na návrh Národní rady soudnictví.¹⁴³ Prvního předsedu Nejvyššího soudu jmenuje prezident z kandidátů, kteří jsou navrženi Valným shromážděním soudců Nejvyššího

¹⁴¹ Tamtéž, s. 108.

¹⁴² Čl. 40 Malé ústavy, čl. 227 Ústavy 1997.

¹⁴³ Čl. 42 Malé ústavy, čl. 179 Ústavy 1997.

soudu¹⁴⁴ (první předseda Nejvyššího soudu je zároveň předsedou Státního tribunálu).¹⁴⁵ Taktéž předsedu Nejvyššího správního soudu jmenuje prezident z kandidátů, které navrhuje Valné shromáždění soudců Nejvyššího správního soudu.¹⁴⁶ I předsedu a místopředsedu Ústavního soudu jmenuje prezident z kandidátů navržených Valným shromážděním soudců Ústavního soudu.¹⁴⁷

3.3.4 Ostatní pravomoci

Svoji roli hraje prezident při jmenování členů Polské národní banky. Guvernéra Polské národní banky jmenuje na šestileté funkční období Sejm na žádost prezidenta Polské republiky. Radě pro měnovou politiku předsedá guvernér a tvoří ji devět dalších členů jmenovaných rovným dílem prezidentem, Sejmem a Senátem.¹⁴⁸

Postavení prezidenta v otázkách zahraničních věcí bylo upraveno v článku 32 a 33 Malé ústavy: prezident vykonává celkové vedení v oblasti zahraničních vztahů, jmenuje a odvolává zplnomocněné zástupce Polska v jiných zemích, k tomu přijímá pověřovací listiny a ruší akreditace diplomatických států jiných zemí. Prezident dále schvaluje a vypovídá mezinárodní dohody, o nichž informuje Parlament. Mezinárodní dohody, které se týkají hranic státu, obranných aliancí a dohod, které představují finanční zátěž pro stát nebo vyžadují změnu právních předpisů, musí být schváleny zvláštním zákonem, prezident je nemůže sám ratifikovat či vypovídat. V novější Ústavě je upraveno vedení zahraniční politiky. Nyní už není psáno, že vykonává celkové vedení, ale je explicitně psáno v čl. 133 odst. 3 „*Prezident republiky spolupracuje v oblasti zahraniční politiky s předsedou vlády a příslušným ministrem.*“ Také je čl. doplněn odstavcem hovořícím o možnosti prezidenta podat před ratifikací mezinárodní smlouvu Ústavnímu tribunálu, který by měl zhodnotit její soulad s Ústavou.

Články 34 až 37 Malé ústavy se zabývají pravomocemi prezidenta v oblasti bezpečnosti státu. Prezident vykonává všeobecné vedení v oblasti vnější a vnitřní bezpečnosti státu a je nejvyšším představitelem Ozbrojených sil Polské republiky. Po dohodě s ministrem národní obrany jmenuje a odvolává náčelníka Generálního štábu polské armády. A na návrh ministra národní obrany jmenuje a odvolává zástupce náčelníka Generálního štábu a velitele druhů vojsk

¹⁴⁴ Čl. 183 Ústavy 1997.

¹⁴⁵ Čl. 199 Ústavy 1997.

¹⁴⁶ Čl. 185 Ústavy 1997.

¹⁴⁷ Čl. 194 Ústavy 1997.

¹⁴⁸ *Governing bodies of Narodowy Bank Polski*. Online. Narodowy Bank Polski. Dostupné z: <https://nbp.pl/en/about-nbp/governing-bodies/>. [cit. 2024-06-16].

polské armády. Prezident v době války jmenuje a odvolává vrchního velitele. Prezident může zavést výjimečný stav na omezenou dobu, nepřesahující 3 měsíce, na části nebo celém území státu, je-li ohrožena jeho vnitřní bezpečnost nebo v případě živelní pohromy. Výjimečný stav může být se souhlasem Sejmu prodloužen pouze jednou na dobu nepřesahující 3 měsíce. V období výjimečného stavu nemůže být Sejm rozpuštěn prezidentem. V této oblasti došlo v roce 1997 k některým změnám v člancích 134 až 136. Není přímo zmíněno, že prezident určuje náčelníka Generálního štábu po dohodě s ministrem národní obrany a na jeho návrh velitele druhů vojsk polské armády. Další změnou bylo jmenování vrchního velitele v době války, dnes je v čl. 134 odst. 4, že jmenuje a odvolává vrchního velitele na žádost předsedy vlády. Podle odst. 5 uděluje prezident na žádost ministra národní obrany vojenské hodnosti. Také může prezident vyhlásit částečnou či všeobecnou mobilizaci a nasazení Ozbrojených sil Polské republiky pouze na žádost premiéra. Prezident má k dispozici poradní orgán s názvem Rada národní bezpečnosti. V případě vnějšího ohrožení státu, pokud se Sejm nemůže sejít k zasedání, může prezident vyhlásit válečný stav na území Polské republiky.¹⁴⁹

3.4 Volba prezidenta Polska

V roce 1989 byl zaveden úřad prezidenta republiky. Jenže v té době se prezident zvolil nepřímou volbou. To se změnilo v dalším roce, kdy byl přijat zákon ze dne 27. září 1990 o volbě prezidenta Polské republiky, který stanovil způsob a zásady voleb.¹⁵⁰ Přímá volba byla zanechána i v Malé ústavě. Když v roce 1997 byla přijata nová polská Ústava, nemohli odebrat právo voličům volit prezidenta, takže přímá volba byla zanechána.

Volbu prezidenta podle Malé ústavy nařizuje předseda Sejmu nejdříve čtyři měsíce a nejpozději tři měsíce před uplynutím funkčního období stávajícího prezidenta, a v případě neočekávaného uvolnění úřadu nejpozději 14. den po uvolnění úřadu, přičemž datum volby musí připadnout na dva měsíce ode dne nařízení volby.¹⁵¹ Podle Ústavy 1997 volbu prezidenta stále nařizuje maršálek Sejmu, nyní se má volba konat nejdříve 100 dní a nejpozději 75 dní před uplynutím funkčního období dosavadního prezidenta republiky, pokud se úřad uvolní dříve, lhůty vyhlášení volby a datum volby zůstanou stejné.¹⁵²

¹⁴⁹ Čl. 24 Malé ústavy, čl. 116 Ústavy 1997

¹⁵⁰ Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Dz. U. 1990, nr 67, poz. 398.

¹⁵¹ Čl. 29 Malé ústavy.

¹⁵² Čl. 128 Ústavy 1997.

Prezident je volen na pětileté funkční období a znovu může být zvolen pouze jednou. Na prezidenta může kandidovat jedinec, který nejpozději v den voleb dosáhnul věku 35 let a má plné volební právo ve volbách do Sejmu. Každá kandidatura musí být podpořena podpisy nejméně 100 000 občanů s volebním právem ve volbách do Sejmu.¹⁵³ Volební výbory mohou na prezidentskou volební kampaň vynaložit pouze omezenou částku, jejíž výše je určena částkou 60 grošů na každého voliče v zemi zapsaného ve volebním seznamu (ministr zodpovědný za veřejné finance zvyšuje částku v případě zvýšení celkového indexu spotřebitelských cen zboží a služeb o více než 5 %).¹⁵⁴

Prezidentem se může stát kandidát, který získal více než polovinu platných hlasů. Pokud se tak nestalo, koná se 14. den po prvním hlasování opakované hlasování. Do druhého kola voleb postupují dva kandidáti, kteří v prvním kole hlasování získali nejvyšší počet hlasů. Pokud jeden z těchto dvou kandidátů odvolá svůj souhlas s kandidaturou, ztratí volební právo nebo zemře, nahradí ho v druhém kole hlasování jiný kandidát, který v prvním kole získal třetí nejvyšší počet hlasů. Prezidentem se stává kandidát, který v druhém kole hlasování obdržel vyšší počet hlasů.¹⁵⁵ O platnosti volby prezidenta rozhoduje Nejvyšší soud. Každý volič může podat soudu stížnost na platnost volby podle zásad stanovených zákonem. V případě, že by byla volba posouzena jako neplatná, uskutečnila by se nová volba podle čl. 128.¹⁵⁶

Prezident zvolený před uplynutím funkčního období dosavadního prezidenta se ujímá funkce v den následující po uplynutí funkčního období dosavadního prezidenta.¹⁵⁷ Funkční období prezidenta začíná dnem jeho nástupu do funkce.¹⁵⁸ Prezident se ujímá úřadu složením slibu před Národním shromážděním.¹⁵⁹

3.5 Odpovědnost prezidenta

Prezident není za svá politická rozhodnutí odpovědný, proto některé jeho akty spolupodepisuje předseda vlády nebo příslušný ministr. Prezidenta však lze pro porušení Ústavy, zákona nebo pro spáchání trestného činu postavit před Státní tribunál. Obžaloba

¹⁵³ Čl. 127 Ústavy 1997.

¹⁵⁴ Čl. 327 volebního kodexu.

¹⁵⁵ Čl. 127 Ústavy 1997.

¹⁵⁶ Čl. 129 Ústavy 1997.

¹⁵⁷ Čl. 30 Malé ústavy.

¹⁵⁸ Čl. 128 Ústavy 1997.

¹⁵⁹ Čl. 130 Ústavy 1997. Detaily průběhu voleb je zakotven ve volebním kodexu z roku 2011, který shrnuje pravidla a průběh všech voleb konajících se v Polsku. (Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy, Dz. U. 2011 nr 21, poz. 112).

prezidenta může být schválena usnesením Národního shromáždění, které musí získat nejméně 2/3 hlasů všech členů Národního shromáždění. Toto usnesení musí být přijato na návrh nejméně 140 členů Národního shromáždění. V tu chvíli je výkon funkce prezidenta pozastaven. Když je prezident suspendován, použije se čl. 131.¹⁶⁰

3.6 Příklady výkonu pravomocí

V této kapitole bych chtěla nastínit situace, jak určití prezidenti využívali své pozice, jestli se snažili překročit hranice jim daných pravomocí a jaký měli vztah s vládou. Použila jsem situace, které se uskutečnily převážně v obdobích kohabitace, protože v těchto obdobích nejvíce vyvstaly otázky ohledně pravomocí prezidenta.

3.6.1 Lech Wałęsa

Wałęsa si neuvědomoval potřebu politického vyjednávání a kompromisu a nedokázal si vybudovat politickou základnu. Pokračoval ve své strategii konfrontace s Parlamentem i s vládou.¹⁶¹ Wałęsovy kvality účinně nepomohly budování systému. Ba naopak, zkušenost s Wałęsou přispěla ke konsolidaci polské demokracie tím, že podpořila koalici podporující oslabení prezidentských pravomocí.

Jedním z příkladů je tvorba nového volebního zákona, bez kterého nebyla možnost uspořádat svobodné volby. Hlavní potíže Wałęsovy zákonodárné iniciativy spočívaly v jejím načasování a také v problému navázat spolupráci se Sejmem. I přesto nadával Sejmu, že oddaluje slíbené svobodné volby. Sejm po dlouhých diskusích dosáhl kompromisu založeném na smíšeném systému jednomandátových volebních obvodů a poměrného zastoupení na základě otevřených seznamů, pro který se vyslovil i prezident, ale s jiným rozdělením mezi jednomandátový a poměrný prvek a s uzavřenými seznamy, které měly posílit nové politické strany.

Wałęsa předložil svůj návrh pouhé čtyři dny před druhým čtením návrhu zákona, čímž se celá jednání znovu rozplynula. O měsíc později navrhl zcela poměrný systém namísto dříve upřednostňovaného smíšeného. Tato kompromisní verze představila trojstranný systém, který stejně nakonec prezident vetoval s tím, že je „příliš složitý“, aby jej voliči pochopili. Senát

¹⁶⁰ Čl. 145 Ústavy 1997, nebo také čl. 50 Malé ústavy.

¹⁶¹ MILLARD, Frances. Presidents and democratization in Poland: The roles of Lech Wałęsa and Aleksander Kwaśniewski in building a new polity. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. 2000, roč. 16, č. 3, s. 39–62. s. 39.

(převážně tvořený Solidaritou a lobbovaný blízkými prezidenta) obnovil další prezidentova ustanovení, která rychle zrušil Sejm. V reakci na tuto situaci Wałęsa reagoval výhrůžkami rozpuštěním Sejmu a plánoval setkání k posouzení podpory veřejnosti pro rozpuštění Parlamentu a zavedení prezidentova volebního zákona. Rozpuštění by bylo protiústavní. Později se stáhl, ale pak opět vydal další veto proti preferenčnímu hlasování s tím, že by se měla omezovat vnitrostranická soutěž. Toto veto bylo přehlasováno.¹⁶² Nebylo to naposledy, kdy komplikoval legislativní proces, například v roce 1991 předložil návrh na posílení role prezidenta při formování ústavních orgánů a odvolání vlády, který po kritickém přijetí stáhl, čímž způsobil určité právní potíže.¹⁶³

Wałęsa se dostal do řady sporů s premiérem J. Olszewskim. Konflikty se týkaly pravomocí prezidenta a také činnosti Wałęsy v oblasti zahraničních vztahů a ozbrojených sil.¹⁶⁴ Poté ministr obrany prezidenta obvinil, že s vysokými důstojníky připravuje státní převrat.¹⁶⁵ Napětí vyvrcholilo, když ministr vnitra předložil seznam údajných tajných agentů komunistické Bezpečnostní služby, včetně lidí z Wałęsova okolí.¹⁶⁶ Ústavní tribunál to označil za protiústavní. Nakonec Wałęsa požadoval hlasování o nedůvěře, které prošlo lehce.¹⁶⁷

Ani s vládou W. Pawlaka nenastalo klidné období. Wałęsa prováděl osobní útoky na Pawlaka a stále vyhrožoval rozpuštěním Parlamentu, načež prezidentovi bylo hrozeno impeachmentem. Této vládě byla odhlasovaná nedůvěra a nově nastoupil J. Oleksy, bohužel ani v tuto chvíli nedošlo ke zmírnění napětí. Prezident stále využíval práva veta, i když to bylo většinou přehlasováno, také zdržoval legislativu tím, že tytéž zákony předával Ústavnímu soudu. Netajil se tím, že má radost z chyb vlády, k tomu předsedu vlády označoval za lháře a podvodníka, dokonce se odmítl setkat s Oleksym o samotě.¹⁶⁸

L. Wałęsa byl po skončení svého funkčního období žalován jedním polským občanem. Předmětem žaloby byl jeho předvolební slib, že ze státního majetku bude každému občanovi Polska vyplacena určitá peněžní částka jako příspěvek pro případné podnikání a náklady se změnou hospodářského systému na tržní hospodářství. Jenže tento slib nakonec nesplnil a žalobce tuto částku vymáhal. Okresní soud vyhověl žalobci, ale nakonec tuto otázku řešil

¹⁶² Tamtéž, s. 45–47.

¹⁶³ Tamtéž, s. 48.

¹⁶⁴ SULA, SZUMIGALSKA, 2013. s. 113.

¹⁶⁵ MILLARD, 2000. s. 48.

¹⁶⁶ SULA, SZUMIGALSKA, 2013. s. 113.

¹⁶⁷ MILLARD, 2000. s. 49.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 51–52.

Nejvyšší soud, který konstatoval, že politické sliby nelze vymáhat v civilním soudním řízení a soud je tedy nepřislušný. Tím byla žaloba odmítnuta.¹⁶⁹

3.6.2 Aleksander Kwaśniewski

Kwaśniewski naopak využil svých značných politických zkušeností a pevné politické podpory k tomu, aby si vydobyl uvědomělou a produktivní roli v utváření systému. Omezení formálních prezidentských pravomocí v roce 1997 nesnížilo schopnost prezidenta ovlivňovat politiku.¹⁷⁰ Neznamená to, že nevyužíval svých pravomocí. V prvním funkčním období podal 20 návrhů zákona a v druhém období jich podal 24, což je stejně jako u Wałęsy. Co se týče suspensivního veta a postoupení věci Ústavnímu soudu v prvním období, návrh vetoval jedenáctkrát a v druhém období 24krát (opět stejně jako Wałęsa). Ústavnímu soudu předložil zákon v prvním období třináctkrát a v druhém dvanáctkrát. Nicméně oproti svému předchůdci se nesnažil ovlivnit složení vlády ani styl její práce.¹⁷¹

Když se mezi lety 1997 a 2001 nacházel v kohabitaci s premiérem Jerzym Buzkou, jeho vláda se domnívala, že lze Kwaśniewskiho ignorovat. Jenže Kwaśniewski nechtěl být neutrální a apolitický. Jedním příkladem poslouží dopis předsedy vlády, jenž obsahoval názor, že neexistuje žádný právní základ pro to, aby se prezident nebo jeho zástupci účastnili zasedání vlády. Prezident se ohradil články 133 a 146 Ústavy, které hovoří, že prezident spolupracuje s vládou a není explicitně napsáno, že je prezident z jednání vyloučen. Když byl znova ignorován v personálních změnách v Národním bezpečnostním úřadu, odmítl odvolání několika velvyslanců a vyžadoval, aby změny byly zdůvodněny. Poté odmítl přijmout i Buzkovo odvolání ministra vnitra bez nějakého vysvětlení.¹⁷² Až na určité neshody je toto období kohabitace považováno za vyvážené.

3.6.3 Lech Kaczyński

Ve funkčním období Kaczyňského započala v roce 2007 třetí kohabitace, kdy se premiérem stal D. Tusk. Jejich soupeření bylo zaměřené na vedoucí postavení v rámci výkonné moci a v důsledku toho i o pozici vůdce polského národa.¹⁷³ Jeden z případů se týkal účasti

¹⁶⁹ KOUDELKA, 2018. s. 286.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 39.

¹⁷¹ SULA, SZUMIGALSKA, 2013. s. 111–116.

¹⁷² MILLARD, 2000. s. 54.

¹⁷³ GLAJCAR, Rafał a WOJTASIK, Waldemar. Institutional Determinants of Political Rivalry for Leadership between the President and the Prime Minister of the Republic of Poland during the Third Cohabitation. *Politické vedy*. 2013, roč. 16, č. 2, s. 6–30. s. 8.

hlavy státu na summitu Evropské unie v roce 2008, konkrétně místo u konferenčního stolu a použití letadla pro přepravu prezidenta a premiéra do Bruselu.¹⁷⁴ Kaczynski také ukazoval své aktivní zapojení i v návrzích zákona, za necelých pět let úřadování jich předložil celkem 47.¹⁷⁵

Ani jejich odlišné názory na strategii Polska při volbě Anderse Fogh Rasmussena do funkce generálního tajemníka NATO v dubnu 2009 jim nedělají dobrou vizitku. Tehdy neprosadili Radoslawa Sikorkiho na pozici generálního tajemníka, ale také nezískali žádné výhody za podporu Rasmussena. Nakonec spory v oblasti zahraničních věcí řešil Ústavní soud. Článek 146 jasně říká, že „*Rada ministrů vykonává obecné vedení vztahů s ostatními zeměmi a mezinárodními organizacemi*“, takže je ta, kdo řídí zahraniční záležitosti státu. Nicméně prezident je nejvyšší představitel státu a ve čl. 133 odst. 3 je psáno, že „*prezident republiky spolupracuje s předsedou vlády a příslušným ministrem v oblasti zahraniční politiky*“. Proto je jakýkoli pokus zbavit prezidenta práva angažovat se na mezinárodní scéně nepřijatelný. Avšak prezident by neměl podnikat žádné kroky, které jsou v rozporu s vizí vlády.¹⁷⁶

Třetí kohabitace přiměla Tuskovu Občanskou platformu k vytvoření návrhu na změnu Ústavy. Klád se důraz na změnu článků týkajících se prezidenta republiky. Jedním z nich je změna čl. 122 odst. 5, v němž navrhovali snížit hranici minimálního počtu poslanců potřebných k přehlasování prezidentského veta ze 3/5 na nadpoloviční většinu hlasů. Argumentovali tím, že veto v této formě ztrácí původní smysl a nyní slouží jako prostředek k obstrukci, dalším argumentem byl i podobný názor strany Právo a spravedlnost, která předložila návrh novely Ústavy v roce 2005. Další změnou bylo doplnění lhůty, ve které Ústavní soud rozhoduje o žádosti prezidenta o přezkoumání ústavního zákona. Lhůta by byla nastavená maximálně na tři měsíce a bylo to obhájeno tím, že by se zabránilo prodlužování stavu nejistoty ohledně ústavnosti určitého zákona.¹⁷⁷

Dalším pozměňovacím návrhem bylo zvýšení hranice potřebných podpisů na návrh kandidáta na prezidenta ze 100 000 na 300 000. Chtěli tím vyřešit problém „kupování“ hlasů voličů a následné využívání volného času, který měli registrovaní kandidáti k dispozici ve

¹⁷⁴ SULA, SZUMIGALSKA, 2013. s. 116.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 111.

¹⁷⁶ GLAJCAR, WOJTASIK, 2013. s. 16–17.

¹⁷⁷ JASKIERNIA, Jerzy. System rządów w Rzeczypospolitej Polskiej w świetle aktualnych propozycji jego zmian. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*. 2012, roč. 3, č. 2, s. 125–142. s. 132–134.

veřejnoprávní televizi. Avšak realizace tohoto návrhu by ovlivnila politický pluralismus a mohlo by to vést ke snížení zájmu o prezidentské volby.

Poslední pozměňovací návrh, který zmíním (přestože jich bylo více), je změna odpovědnosti ministrů před Sejmem. Smyslem bylo, že by ministři odpovídali před Sejmem za činy Rady společně a nerozdílně. Odstraňovalo by to selektivní návrh na vyslovení nedůvěry jednotlivým ministrům, ale na druhou stranu by to oslabilo kontrolní funkci Sejmu. Po tom, co byl zvolen Bronisław Komorowski, snaha Občanské platformy prosazovat tyto změny ochabla. Buď tento cíl strana nebrala jako prioritní, anebo nevěřila tomu, že by mohla ty změny úspěšně prosadit. Přesto to ukazuje smýšlení strany v otázce možných ústavních změn.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 138–140.

4. Komparace

Pravomoci prezidenta v České republice neprošly takovou změnou jako pravomoci polského prezidenta. Do roku 1997 bylo zřejmé, že se jedná o poloprezidentský systém, poté se různí názory, jak definovat politický systém Polska. Například Przemysław Kierończyk ve svém článku popisuje „racionalizaci parlamentně-kabinetního systému“,¹⁷⁹ ke kterému se přiklání. Racionalizace parlamentně-kabinetního systému je proces, kdy je při zachování základních rysů systému posíleno postavení výkonné moci, konkrétně hlavy státu.¹⁸⁰ Miloš Brunclík a Michal Kubát ve svém článku rozebírají různé pohledy na systém Polska. Do roku 1992 se většina přikláněla k tomu, že se jedná o poloprezidentský režim, avšak objevily se názory, že jde o „omezený prezidencialismus“. Po změně Ústavy se názory rozcházely. Alan Siaroff považuje Polsko za „parlamentní systém s prezidentským korektivem“. Jsou i tací, kteří vidí Polsko jako parlamentní systém, ale většina odborníků se přiklání k názoru, že se stále jedná o poloprezidentský systém.

Definice systému v České republice zůstává poměrně stejná, i když se objevují autoři, kteří tento režim označují za „duální systém“ (J. Denis Derbyshire a Ian Derbyshire), nebo dokonce i za poloprezidentský systém (Mikhail V. Beliaev, Jan Kudrna). Stejného názoru je i Robert Elgie¹⁸¹, nicméně je důležité připomenout, že se klíčové pravomoci prezidenta neměnily se změnou volby hlavy státu. I když by se podle základních definic poloprezidentského systému M. Duvergera dala Česká republika považovat za tento systém, protože je dnes prezident volen na základě všeobecného volebního práva, je tedy nezávislý na parlamentu, vedle něho stojí vláda, která disponuje výkonnou a vládní mocí a je závislá na důvěře či nedůvěře parlamentu a disponuje některými významnými pravomocemi dle ústavy. G. Sartori ještě ve své charakteristice píše, že prezident není oprávněn vládnout sám či přímo, jeho vůle musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí. Ale v posledním bodě zmiňuje přesouvání

¹⁷⁹ „The rationalization of the parliamentary-cabinet system.“ KIEROŃCZYK, Przemysław. The constitutional position of the President of Poland in the context of the principle of separation of powers. Online. *Journal of Polish-Georgian Law*. 2023, roč. 1, č. 3, s. 78–100. Dostupné z: <https://jvgl.upsl.edu.pl/jvgl/article/view/36/43>. [cit. 2024-06-15]. s. 86

¹⁸⁰ KIEROŃCZYK, 2023. s. 86, 94–95.

¹⁸¹ BRUNCLÍK, Miloš a KUBÁT, Michal. Parlamentarismus nebo poloprezidencialismus? Spor o klasifikaci středoevropských demokratických režimů. Online. *Středoevropské politické studie / Central European Political Studies Review*. 2014, roč. 16, č. 2–3, s. 118–136. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4493>. [cit. 2024-06-15]. s. 122–123.

mocenské převahy uvnitř exekutivy pod podmínkou trvání „potenciálu autonomie“ každé složky exekutivy, což systém Česká republika úplně nesplňuje.

Je potřeba se podívat na dílčí pravomoci, aby se dalo zjistit, do jakého systému nejlépe zapadá Česká republika, jestli by se podle základních charakteristik dala považovat za poloprezidentský systém. Hodnocení podle přímé a nepřímé volby hlavy státu není dle mého názoru přesné, protože by způsob volby hlavy státu neměl být určující. Neexistuje předem daná jediná definice semiprezidentského systému.

Na základě výše uvedených informací se domnívám, že má polský prezident silnější postavení nežli jeho český protějšek. Proč si myslím, že tomu tak je? V této kapitole se pokusím odpovědět na tuto otázku. Nejprve porovnáám ústavní postavení obou prezidentů a následně jejich vztah k parlamentu, vládě, soudní moci a jejich postavení v zahraniční politice. Následně určité pravomoci zhodnotím podle škály od Lee K. Metcalfové. Pro komparaci budu vycházet z kapitoly 2 a 3.

Polský a český prezident mají reprezentativní funkci, udělují řády, vyznamenání a milost. Na rozdíl od polského prezidenta nemůže český prezident udělovat státní občanství ani zbavovat státního občanství, tato pravomoc náleží pouze ministerstvu vnitra.¹⁸² Jestliže se uvolní z určitého důvodu úřad prezidenta, v České republice ho bude vykonávat předseda vlády a předseda Poslanecké sněmovny, v Polsku maršálek Sejmu, popřípadě maršálek Senátu.

Zásadním rozdílem mezi prezidenty je zákonodárná iniciativa, která nenáleží českému prezidentovi, rovněž tak vyvolání celostátního referenda, i když je v Polsku toto právo podmíněno souhlasem Senátu. Český prezident přesto může předkládat podněty k nové úpravě zákonů ve svých projevech na schůzi Sněmovny či Senátu, dokonce i na schůzích vlády.

Významnou pravomocí obou prezidentů je volnost ve jmenování předsedy vlády. Zbylé ministry jmenují na návrh předsedy vlády. Polský prezident je povinen jmenovat nového premiéra do 14 dnů od prvního zasedání Sejmu nebo přijetí demise předchozí vlády. Český

¹⁸² *Udělení státního občanství České republiky*. Online. Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/udeleni-statniho-obcanstvi-ceske-republiky.aspx>. [cit. 2024-06-15]. Nebo také § 11 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky).

prezident není omezován podobnou lhůtou a má tak úplnou volnost ve jmenování premiéra, nicméně to může být zneužíváno.

Také disponují možností odmítnout/přijmout demisi, aby tak zabránili možným vládním krizím. Tato možnost neplatí v případě, že byla vládě vyslovena nedůvěra dolní komorou parlamentu. Pokud vláda jmenovaná prezidentem nezíská důvěru (popřípadě pokud ji prezident nejmenuje do 14 dnů v případě Polska), musí být jmenována nová. V České republice ji jmenuje opět prezident, jestliže ani napodruhé nezíská důvěru, jmenuje prezident předsedu vlády na návrh předsedy Poslanecké sněmovny. V Polsku je tento proces o něco jiný, pakliže nebude úspěšný první pokus jmenování, je na řadě Sejm, jestliže ani tento pokus není úspěšný, jmenuje premiéra opět prezident. Když se v obou případech stane, že ani třetí pokus nevyjde, prezident rozpustí dolní komoru parlamentu.

Dalším rozdílem mezi těmito státy je možnost odvolání jednotlivých ministrů. V Polsku existuje možnost vyslovení nedůvěry i jednotlivým ministrům, nejenom vládě, zatímco v České republice je možnost vyslovit nedůvěru jen vládě jako celku. V České republice je tím podpořena myšlenka, že se jedná o kolektivní orgán, a tudíž jí může být pouze jako kolektivnímu orgánu vyslovena nedůvěra.

Oba prezidenti mají možnost zasáhnout do legislativního procesu uplatněním odkladného veta. Rozdílná je však síla odkladného veta. Český prezident má 15 dní na to, aby vrátil návrh zákona s odůvodněním Poslanecké sněmovně. Ta může jeho veto přehlasovat nadpoloviční většinou hlasů všech poslanců, což je poměrně jednoduché přehlasovat, takže v této situaci nemá prezident silné postavení. Za úřadování V. Havla, V. Klause a M. Zemana bylo vetováno 101 návrhů zákona, z toho jen 17 z nich nebylo přehlasováno.¹⁸³ Prezident nemůže vetovat ústavní zákon. Dokonce ani nemůže vetovat část návrhu zákona a přiložit konkrétní připomínku na změnu, takže pokud má výhradu k jedné části návrhu a vetuje ho, může tak ohrozit celý zákon. V téhle situaci má polský prezident silnější postavení. Navíc má od předložení návrhu zákona 21 dní na to, aby zákon podepsal, nebo vrátil Sejmu. Ten může prezidentovo veto přehlasovat třípětinovou většinou za přítomnosti alespoň poloviny zákonem stanoveného počtu poslanců. Prezident nemůže vetovat zákon o státním rozpočtu. Oba mohou podat podnět k přezkoumání návrhu zákona u Ústavního soudu.

¹⁸³ Do tohoto součtu je započítané i absolutní veto.

V rámci moci soudní má český prezident významné pravomoci. Se souhlasem Senátu jmenuje všechny soudce Ústavního soudu, předsedu a místopředsedy Ústavního soudu na 10 let. Dále jmenuje soudce všech obecných soudů a jmenuje i předsedy a místopředsedy nejvyšších soudů. Prezident Polska taktéž jmenuje předsedy Nejvyššího správního soudu a Nejvyššího soudu, předsedu a místopředsedu Ústavního tribunálu. Přesto nemá právo jmenovat všech 15 soudců Ústavního tribunálu, ti jsou vybráni Sejmem na devítileté funkční období.¹⁸⁴

V České republice jsou členové Bankovní rady České národní banky, včetně guvernéra a viceguvernérů, jmenováni prezidentem. Tento úkon nevyžaduje kontrasignaci, takže se jedná o význačnou kompetenci. Polský prezident takovou pozici nemá. Přesto hraje svou roli ve jmenování členů Polské národní banky. Sice guvernéra Polské národní banky jmenuje na šestileté funkční období Sejm, děje se tak ale na žádost prezidenta. Radu pro měnovou politiku dále tvoří dalších devět členů jmenovaných rovným dílem prezidentem, Sejmem a Senátem, tudíž prezident nejmenuje celou Radu.

Další jmenovací pravomoc českého prezidenta je ve vztahu k Nejvyššímu kontrolnímu úřadu. Na návrh Poslanecké sněmovny jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu. Polský prezident v tomto nehraje žádnou roli. Prezidenta polské Nejvyšší kontrolní komory jmenuje Sejm se souhlasem Senátu.¹⁸⁵

V rámci zahraniční politiky se vychází z čl. 7 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969, podle kterého je rovněž hlava státu považována za zástupce svého státu. Český prezident má právo zastupovat svůj stát v Evropské unii a záleží na dohodě s předsedou vlády, zdali se bude podílet na jednáních Evropské rady osobně, nebo tuto pravomoc přenechá premiérovi. Například za prezidenta V. Klause a premiérů M. Topolánka, J. Fischera a P. Nečase bylo běžné, že se běžných jednání účastnil premiér, ale důležitých jednání Evropské unie s třetími zeměmi se účastnil prezident. Rovněž má právo sjednávat mezinárodní smlouvy, ale musí být spolupodepsány premiérem, jinak nemohou být předloženy Parlamentu k ratifikaci. Přesto se současná praxe liší. Vláda se podstatně podílí na přípravě a uzavírání mezinárodních smluv, prezident je tedy omezen spíše na provádění formálních kroků, jako je například pověřování konkrétních osob ke sjednání smlouvy.

¹⁸⁴ Čl. 194 Ústavy 1997.

¹⁸⁵ Čl. 205 Ústavy 1997.

Polský prezident se také podílí na tvorbě zahraniční politiky. V roce 2009 došlo ke střetu prezidenta s premiérem v rámci strategie státu při volbě generálního tajemníka NATO. Nakonec jejich spor řešil Ústavní soud, který rozhodl na základě čl. 146 Ústavy 1997, že Rada ministrů řídí zahraniční záležitosti státu, ale podle čl. 133 Ústavy může prezident spolupracovat s vládou v oblasti zahraniční politiky, tudíž nemůže být zbaven práva angažovat se na mezinárodní scéně, nicméně by neměl podnikat žádné kroky, které jsou v rozporu s vizí vlády. Prezidenti obou států přijímají a odvolávají zástupce svého státu a zástupce jiných států.

Český prezident i jeho polský protějšek jsou vrchními veliteli ozbrojených sil. Tato role například zahrnuje vyhlášení mobilizace, ale za souhlasu předsedy vlády. Na návrh vlády jmenují a odvolávají náčelníka generálního štábu. Prezident Polské republiky jmenuje na dobu války vrchního velitele ozbrojených sil na žádost předsedy vlády. Stejným postupem ho může odvolat. Česká Ústava neupravuje, zda prezident zůstává vrchním velitelem, či jmenuje jiného vrchního velitele, ale existují argumenty, že není vhodné, aby hlava státu přímo vstupovala do operačního vojenského rozhodování, protože by nesla odpovědnost za případné neúspěchy, což by destabilizovalo vnitrostátní situaci válčícího státu. V praxi by prezident pravděpodobně jmenoval hlavního velitele pro vojenské operace všech ozbrojených sil, nebo by tuto roli zastával náčelník Generálního štábu. Dalo by se říct, že v této oblasti mají podobné pravomoci.

Dále se prezidenti liší ve své odpovědnosti. Imunita prezidenta České republiky je silnější, protože může být v období svého úřadování stíhán pouze pro velezradu a hrubé porušení Ústavy nebo jiné části ústavního pořádku. Nemůže být v tomto období trestně stíhán, za přestupky a trestné činy může být stíhán po skončení funkce. Prezident se stává nestíhatelným již jeho zvolením. Polského prezidenta lze pro porušení Ústavy, zákona nebo pro spáchání trestného činu postavit před Státní tribunál. Oba prezidenti mohou být stíháni za souhlasu obou komor parlamentu.

Oba státy se liší i v možnosti kandidatury. V České republice může být kandidátem občan státu, který dosáhl věku 40 let, zatímco v Polsku je věková hranice stanovena na 35 let. Dále se liší i hranice potřebných hlasů pro podporu kandidatury. V České republice je potřeba 50 000 podpisů voličů, v Polsku toto číslo činí 100 000 podpisů, ale v Polsku je téměř čtyřikrát více voličů nežli v České republice, tudíž je zde na poměr voličů hůře překročitelná hranice 50 000 podpisů. Dle mého názoru nižší věková hranice a nižší hranice potřebných podpisů na podporu kandidatury napomáhá politickému pluralismu a mohlo by to zvyšovat i zájem o prezidentské volby, hlavně mezi mladými lidmi.

Část politologů se zbývala hodnocením prezidentských pravomocí. Mezi ně patří zmínění M. S. Shugart a J. Carey, kteří stanovili okruhy pravomocí a na jejich základě jednotlivé funkce hodnotí od 0 do 4 bodů. Lee K. Metcalfové ve své práci „Measuring presidential power“ zpřesnila jejich hodnocení, rozšiřuje a upřesňuje charakteristiku pravomocí prezidenta¹⁸⁶. Její hodnocení jsem použila v mé práci, abych dále demonstrovala rozdíly mezi mnou vybranými úřady prezidenta. Hodnocené pravomoci jsou vypsány níže v tabulce, obodované škálou, kterou používá L. K. Metcalfová, tedy od 0 do 4 bodů. Vycházím z výše uvedené komparace.

Hodnocení jednotlivých prezidentů dle jejich pravomocí

prezidenti/pravomoci	český	polský
právo veta	2 body	3 body
vydávat dekrety	0 bodů	0 bodů
zákonodárná iniciativa	0 bodů	1 bod
rozpočtová pravomoc	0 bodů	0 bodů
vyhlásit referendum	0 bodů	2 body
podání podnětu k přezkoumání u ústavního soudu	1 bod	1 bod
jmenování vlády	2 body	2 body
odvolání vlády	1 bod	1 bod
rozpuštění parlamentu	1 bod	1 bod
celkem	7 bodů	11 bodů

Zdroj: vlastní zpracování

Jak můžeme vidět, ani jeden z prezidentů neobdržel maximum čtyř bodů v žádné z hodnocených pravomocí. Z toho vyplývá, že se jedná spíše o slabší postavení prezidentských funkcí. Pouze jednou získal polský prezident tři body, a to v oblasti práva veta. Nejčastěji se oba prezidenti pohybují v hodnocení mezi body 0 až 2.

Celkové bodové ohodnocení určitých prezidentských funkcí potvrzuje můj prvotní předpoklad. Silnějším prezidentem je bezesporu polský prezident, který získal jedenáct bodů,

¹⁸⁶ METCALF, Lee Kendall. Measuring Presidential Power. *Comparative Political Studies*. 2000, roč. 33, č. 5, s. 660–685. ISSN 0010-4140. s. 669–670.

zatímco český prezident dosáhnul pouze sedmi bodů. Český prezident ztrácí hlavně kvůli neexistenci celostátního referenda v českém ústavním systému, nemožnosti i za nějaké podmínky podávat návrhy zákona a slabší síle suspenzivního veta.

Je ale důležité brát v potaz, že toto použité hodnocení není úplné, nehodnotí všechny pravomoci, volbu prezidenta a jiné faktory jako je například historická tradice. Výsledky hodnocení síly prezidentských funkcí nikdy nebude možné stanovit se stoprocentní přesností, protože praxe bývá často jiná nežli normy zakotvené v ústavním pořádku.

Český prezident nemá takové možnosti, jak zasáhnout do fungování vlády a parlamentu tak, jako polský prezident. Ten může navrhnout poslancům odhlasovat usnesení o pohnání člena vlády k odpovědnosti před Státní tribunál, nebo může svolat Kabinetní radu, na které může řešit otázky představující záležitosti zvláštního významu a které sám předsedá. Veto polského prezidenta se dá obtížněji přehlasovat, tudíž má větší šanci blokovat návrhy zákona. Sám rovněž může předkládat návrhy zákona. Nicméně českému prezidentovi ústavní pořádek neukládá tolik lhůt, takže to v některých případech může i zneužívat. Český prezident není omezován lhůtou při jmenování premiéra, při prvním neúspěšném pokusu při jmenování vlády jmenuje vládu znova a opět není omezován lhůtou. K tomu bude u moci vláda, která nezískala důvěru, takže by se dalo říct, že se jedná o vládu opírající se o důvěru prezidenta.

Řekla bych, že sílu pozice určuje více reálné fungování politického systému nežli pouze ústavní texty. Česká republika neměla tolik prezidentů, kteří by se snažili jít za hranice svých kompetencí. První prezident se snažil využívat své pravomoci převážně tak, jak mu byly dány ústavou, na druhou stranu třetí prezident, Miloš Zeman, se obě své funkční období zasazoval o posílení prezidentských pravomocí. V tomto období nejvíce vyvstala otázka prezidentovy pozice v politickém systému republiky. Jeden z problémů nastal při Zemanově názoru, že má právo odmítnout premiérův návrh na ministra i z politických důvodů. Prvním příkladem je nejmenování Miroslava Pocheho ministrem zahraničních věcí v červnu 2018, kdy prezident Zeman sdělil premiéru Andreji Babišovi své výhrady ještě před formálním podáním návrhu. Dalším je také odmítnutí navrženého Michala Šmardy na post ministra kultury.¹⁸⁷

¹⁸⁷ *Je třeba zpřesnit prezidentské pravomoci a usnadnit podání ústavní žaloby.* Online. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/je-treba-zpresnit-prezidentske-pravomoci-usnadnit-podani-ustavni-zaloby>. [cit. 2024-07-03].

Stále je prostor pro změnu a byla by možnost se inspirovat například zavedením celostátního referenda za podmínek, jako je tomu v Polsku. Prezident si přímou volbou získává legitimitu od občanů, tudíž by mohl mít i možnost předkládat návrh k referendu. V Ústavě České republiky jsou určité mezery, které se ukazují jako nevýhodné. Mezi ně patří nezakotvení lhůt. Bylo by tedy možné omezit akty prezidenta lhůtami, aby nedocházelo k takovému zneužívání. Nebo by se mohla zvětšit odpovědnost prezidenta za své akty. Do roku 2013 stačilo k podání ústavní žaloby na prezidenta republiky usnesení většiny přítomných senátorů. Dnes je potřeba třípětinová většina přítomných poslanců a třípětinová většina všech senátorů. Toto obtížnější odhlasování podání ústavní žaloby nemotivuje prezidenta k dodržování ústavy a znemožňuje efektivně čelit protiústavním krokům.¹⁸⁸

¹⁸⁸ *Je třeba zpřesnit prezidentské pravomoci a usnadnit podání ústavní žaloby.* Online. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/je-treba-zpresnit-prezidentske-pravomoci-usnadnit-podani-ustavni-zaloby>. [cit. 2024-07-03].

Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat některé pravomoci hlavy státu a komparativní metodou zhodnotit, v čem jsou si podobní, a popřípadě který z prezidentů má silnější postavení. Jejich role se v mnohém podobají, například v zastupování státu navenek a právu podílet se na zahraniční politice, mimo jiné v právu přijímat, pověřovat a odvolávat vedoucí zastupitelských misí. V praxi v tomto ohledu často dochází ke sporu v pověřování velvyslanců. Oběma prezidentům náleží na základě ústav poměrná volnost ve jmenování předsedy vlády, avšak v praxi prezident většinou zohledňuje výsledek voleb do dolní komory parlamentu.

Jednou z nejdůležitějších pravomocí prezidentů je jejich možnost zasáhnout do legislativního procesu. Oba mohou využít suspenzivního veta, i když je obtížnější přehlasovat suspenzivní veto polského prezidenta. Český prezident nemůže ani vetovat část návrhu zákona a přiložit konkrétní připomínku na změnu. Polskému prezidentu také náleží zákonodárná iniciativa. I když má jen polský prezident právo navrhnout zákony, neznamená to, že by český prezident nemohl předkládat náměty vládě nebo při projevech v Parlamentu, nicméně se jedná o nezávazný projev. Dále mohou zasahovat do legislativního procesu tak, že se rozhodnou obrátit na ústavní soud s návrhem na zrušení zákona pro nesoulad s ústavou.

Oba prezidenti jmenují předsedy nejvyššího soudu, nejvyššího správního soudu a ústavního soudu, přesto má český prezident silnější pozici v rámci moci soudní, protože také jmenuje ostatní soudce Ústavního soudu. V Polsku jsou vybíráni Sejmem. Český prezident má rovněž lepší pozici ve jmenování členů Bankovní rady České národní banky, ačkoliv je tento akt podmíněn kontrasignací, jmenuje všechny členy, kdežto polský prezident jmenuje pouze třetinu.

Na základě komparace podle bodové škály stanovené L. K. Metcalfovou, bychom mohli usuzovat, že má polský prezident jistě lepší pozici. Bezesporu překonal českého prezidenta v některých klíčových pravomocích. Může efektivněji zasahovat do zákonodárského procesu a může snadněji blokovat návrhy zákonů, což je nástroj ke změně uspořádání státu. Do dalších složek moci zasahuje například tak, že může navrhnout poslancům odhlasovat usnesení o pohnání člena vlády k odpovědnosti před Státní tribunál, či svolat Kabinetní radu, které předsedá, a řešit s ní záležitosti zvláštního významu. Tímto může vyvíjet tlak na další složku moci výkonné.

Avšak je potřeba brát na vědomí, že můžeme nalézt příklady, ve kterých zas má silnější pozici český prezident, ku příkladu při jmenování členů České národní banky. Taktéž je třeba zohlednit, že reálné postavení prezidenta nemusí nutně odpovídat jeho ústavnímu vymezení. Svou roli hraje i síla prezidentovy osobnosti, vztah k předsedovi vlády, či stabilita parlamentu a vlády. V tomto má Česká republika svoji zkušenost s bývalým prezidentem M. Zemanem, například ve využívání toho, že ústava nenabízí tolik lhůt, které by ho omezovaly nebo kdy stál za svým názorem, že má právo odmítnout návrh na jmenování ministra.

Úřad hlavy státu se v jednotlivých státech bude stále vyvíjet a otázka, zda posílit jeho pozici, je stále aktuální a je důležité sledovat tyto změny. Tento vývoj reflektuje nejen změny v politických strukturách, ale také širší společenské proměny. Posilování nebo oslabování prezidentských pravomocí může mít dalekosáhlé důsledky pro stabilitu politického systému, efektivitu vládnutí a demokratickou kontrolu moci. Je klíčové monitorovat, jak tyto změny ovlivňují vztahy mezi prezidentem a dalšími státními institucemi. K tomu mohou napomoci komparace s jinými státy, kdy můžeme sledovat, jaká je reakce na určité změny, jak prezident využívá své pravomoci, popř. může sloužit jako inspirace.

Seznam použité literatury

BRUNCLÍK, Miloš a KUBÁT, Michal. Parlamentarismus nebo poloprezidencialismus? Spor o klasifikaci středoevropských demokratických režimů. Online. *Středoevropské politické studie / Central European Political Studies Review*. 2014, roč. 16, č. 2–3, s. 118–136. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4493>.

DUVERGER, Maurice. A New Political System Model: Semi-Presidential Government. *European Journal of Political Research*. 1980, roč. 8, č. 2, s. 165–187.

GLAJCAR, Rafał a WOJTASIK, Waldemar. Institutional Determinants of Political Rivalry for Leadership between the President and the Prime Minister of the Republic of Poland during the Third Cohabitation. *Politické vedy*. 2013, roč. 16, č. 2, s. 6–30.

HLOUŠEK, Vít; KOPEČEK, Lubomír a ŠEDO, Jakub. *Politické systémy*. 2. aktualizované vydání. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. ISBN 978-80-7485-150-6.

CHARVÁT, Jakub. Analýza procesu zavádění přímé volby prezidenta v ČR. *European Electoral Studies*. 2013, roč. 8, č. 2, s. 146–159.

JASKIERNIA, Jerzy. System rządów w Rzeczypospolitej Polskiej w świetle aktualnych propozycji jego zmian. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*. 2012, roč. 3, č. 2, s. 125–142.

KIEROŃCZYK, Przemysław. The constitutional position of the President of Poland in the context of the principle of separation of powers. Online. *Journal of Polish-Georgian Law*. 2023, roč. 1, č. 3, s. 78–100. Dostupné z: <https://jvgl.upsl.edu.pl/jvgl/article/view/36/43>.

KOPEČEK, Lubomír. Opportunities and Limits of Presidential Activism: Czech Presidents Compared. *Politics in Central Europe*. 2023, roč. 19, č. 4, s. 695–724.

KOUDELKA, Zdeněk. *Prezident republiky*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Teoretik. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-126-7.

KROC, Vladimír. *Pokud neexistuje žádná právní překážka, prezident nemůže odmítnout jmenovat ministra, tvrdí ústavní právník Kysela*. Online. Český rozhlas. 2021. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/pokud-neexistuje-zadna-pravni-prekazka-prezident-nemuze-odmitnout-jmenovat-8637984>.

KUBÁT, Michal. *Demokracie v Polsku: politický systém Polské republiky (1989–2005)*. Politické systémy. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-46-6.

KUBÁT, Michal a kol. Polsko. In: KUBÁT, Michal. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Eurolex Bohemia, 2004, s. 271–297. ISBN 80-86432-92-0.

METCALF, Lee Kendall. Measuring Presidential Power. *Comparative Political Studies*. 2000, roč. 33, č. 5, s. 660–685. ISSN 0010-4140.

MILLARD, Frances. Presidents and democratization in Poland: The roles of Lech Wałęsa and Aleksander Kwaśniewski in building a new polity. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. 2000, roč. 16, č. 3, s. 39–62.

NOVÁK, Miroslav a BRUNCLÍK, Miloš (ed.). *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech – Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-179-6.

PERGLER, Tomáš. *Jak Havel ustál Zemanovy nadávky. Ve sporu o ČNB byl sám proti třem*. Online. Seznam zprávy. 2021. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-jak-havel-ustal-zemanovy-nadavky-ve-sporu-o-cnb-byl-sam-proti-trem-183602>.

RESCHOVÁ, Jana; KINDLOVÁ, Miluše; GRINC, Jan; PREUSS, Ondřej a ANTOŠ, Marek. *Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7552-695-3.

ROPER, Steven D. Are All Semipresidential Regimes the Same? A Comparison of Premier-Presidential Regimes. *Comparative Politics*. 2002, roč. 34, č. 3, s. 253–272.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. 2. vyd. Přeložil Jana OGROCKÁ. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-80-7419-048-3.

SLÁDEČEK, Vladimír; MIKULE, Vladimír a SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky, komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-869-9.

STRAŠÍKOVÁ, Lucie. *Klaus versus Topolánek – pohár už přetekl*. Online. ČT24. 2009. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/klaus-versus-topolanek-pohar-uz-pretekl-175533>.

SULA, Piotr a SZUMIGALSKA, Agnieszka. The Guardian of the Chandelier or a Powerful Statesman? The Historical, Cultural and Legislative Determinants of the Political Role of the President of Poland. In: HLOUŠEK, Vít. *Presidents above parties?: Presidents in Central and Eastern Europe, their formal competencies and informal power*. Brno: Masaryk University, Faculty of social studies, International Institute of Political Science, 2013, s. 101–119. ISBN 978-80-210-6687-8.

ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. ISBN 978-80-210-4520-0.

VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-893-7

ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 2. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3058-5.

Prameny

Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz. U. 1997 nr 78, poz. 483

Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym. Dz. U. 1992 nr 84, poz. 426

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy, Dz. U. 2011 nr 21, poz. 112

Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Dz. U. 1990 nr 67, poz. 398

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky

Vídeňská úmluva o smluvním právu

Vyhláška č. 15/1988 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu

Vyhlášky č. 157/1964 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích

Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

Zákon č. 182/1993 Sb., zákon o Ústavním soudu

Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání

Zákon č. 275/2012 Sb., zákon o volbě prezidenta republiky

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Zákon č. 858/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)

Internetové zdroje

Cabinet Council. Online. President.pl. Dostupné

z: <https://www.president.pl/president/competences/cabinet-council>. [cit. 2024-03-11].

Governing bodies of Narodowy Bank Polski. Online. Narodowy Bank Polski. Dostupné

z: <https://nbp.pl/en/about-nbp/governing-bodies/>. [cit. 2024-06-16].

Je třeba zpřesnit prezidentské pravomoci a usnadnit podání ústavní žaloby. Online. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/je-treba-zpresnit-prezidentske-pravomoci-usnadnit-podani-ustavni-zaloby>. [cit. 2024-07-03].

Postavení a působnost. Online. Nejvyšší kontrolní úřad. Dostupné z: <https://www.nku.cz/cz/onas/postaveni-a-pusobnost/>. [cit. 2024-04-29].

Udělení státního občanství České republiky. Online. Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/udeleni-statniho-obcanstvi-ceske-republiky.aspx>. [cit. 2024-06-15].

Vnitrostátní systémy soudní moci, Polsko. Online. European e-Justice Portal. 2012. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/16/CS/national_justice_systems?POLAND&member=1. [cit. 2024-03-06].

Volební účast ve volbách v ČR. Online. Seznam zprávy. 2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/tag/volebni-ucast-54700>. [cit. 2024-05-02].

Volební zákon o volbách do Poslanecké sněmovny. Online. České noviny. 2002. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/14462>.